

92 76

92 77

92 78

891.99

• 9-46

H.M. SETIAN
PAPETERIE ET ATELIER DE RELIURE
CONSTANTINOPLE
Tchakmakdjilar Yokouch

1904 ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹ. Ս. ԴԱԻԹԵԱՆԻ

ԱՌԱԾԱՊԱՏՈՒՄ

50

ՈՏԱՆԱԻՈՐ

ԳՐԵՑ

ՀԱՄԲ. Տ. Յ. ՊԵՆՆԷԵԱՆ

ՄԵԼԻՏԻՆԷՑԻ

معارف عمومیہ نظارت جلیلہ سنک فی ۱ ذی الحجہ سنہ ۱۳۱۴ و ۲۱
نیسان ۱۳۱۳ تاریخلو و ۱۰۰ نمرولی رخصتنامہ سیلہ طبع اولمشر

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԳԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՂՏԱՏԻԱՆԵՆ ՏՊԱՐԱՆ
Սուրբան Համամ ձառօստի, քիւ 14

1897

ԱՌԱԾԱՊԱՏՈՒՄ

891.99-1

50

ՈՏԱՆԱԻՈՐ

ԳՐԵՑ

ՀԱՄԲ. Տ. Յ. ՊԵՆՆԻՆԵՆ

ՄԵԼԻՏԻՆԵՆ

معارف عمومیہ نظارت جلیہ سنک فی ۱ ذی الحجہ سنہ ۱۳۱۴ و ۲۱
نيسان ۱۳۱۳ تاریخلو و ۱۰۰ نمرو لی رخصتنامہ سیلہ طبع اولنشد

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ՍԱՐԳԵԱՆ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՂՏԱՍՏԻՆԵԱՆ ՏՊԱԳՐԱՆ)

Սուրբաճի համալսարանի, քիւ 14.

1897

Առածները, որոնցմով յաճախ խօսքը կը հասա-
սեմք՝ լաւ եւս է ըսել կը պատահասեմք՝ ոչ այլ ինչ են,
եթէ ոչ արդիւնք եւ արտադրութիւնք ժողովրդային ա-
սացուածներու, վեպերու, առակներու, հեքիաթներու,
պատմութիւններու, եւն: Առածներէ ոմանք կ'վերագրուին
մասնաւորներու, որպիսիք են *Հաժոնքին*, *Եզովքոս*,
Խիկար, *Քոհիշով*, *Նարեհէսին*, եւն: Բայց յայտնի չէ թէ
ո՞րք որունն է, որչափ որ ալ իրենց յատուկ գրուած-
ներն ունին ասոնք. որովհետեւ կարծիք կայ թէ Առած-
ներն ալ փոխադարձաբար գաղթած ու հայրենաբող ե-
ղած են:

Շատ անգամ խնդիր եղած է թէ ի՞նչ բանէ առաջ
եկած է այս ինչ առածը եւ ի՞նչ է իր բացատրութիւն:
Քիչ են ասոր պատասխանողները, եւ զարմանք չէ.
Վասն զի ամեն երկիր եւ ամէն ժողովուրդ իր բազմա-
քիւ առածներն ունի. եւ ի՞նչպէս կրնայ մարդ գիտնալ
այդքան առածներու պատմութիւնը: Թէպէտ եւ մարդիկ
միտ կ'որոնան իրենց բերնին մէջ, բայց երկուքը մէկ
սեղ չես կրնար գտնել՝ ալլ ցանուցիր:

Համաձայն քանի մը հետաքրքիրներու բաղձանքին,
հաւաքեցինք բաւական առածներ, հանդերձ իրենց պատ-
մութեամբ, բայց խիստ դժուարութեամբ. այնպէս, ինչ-
պէս խիստ եւ ընդարձակ մտաւորներու մէջ կորսուած
մանր դրամներն կը փնտռէ ոք: Մեր հաւաքածուն ստուար
հատոր մը պիտի ըլլար, եթէ հակառակ պատահարք չզր-
-

324
40

կէին մեզ անոնցմէ : Ուսի միայն 50 հաս ոտանաւոր
շինեցինք՝ խորագիր դնելով առածները :

Արդարեւ ներկայս ոչ իբր մանկանց դասագիրք, այլ
գուարնալիք կը բուռն ոմանց, բայց ոչ նուազ կ'օգտուին
ամէն խաւի եւ հասակի մարդիկ ալ. որովհետեւ աշխա-
տած ենք ըստ կարելոյն ամէն կարգի անձերու օգտակար
եւ յարմար՝ նիւթերն ընտրելով՝ աշխարհիկ եւ դիւրահաս-
կանալի լեզուով պատրաստել :

Կը յուսանք թէ ընթերցասէր ազգայինք՝ քերուքեանց
ներելով՝ կ'ընդունին մեր ներկայ դուզնաբեայ երկն ալ,
որով պիտի քաջալերուինք եւ աշխատենք քանի մ'անգամ
ստուարացնել զայս :

1896, Մալաթիա

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ Տ. Յ. ՊԵՆԷԷԱՆ

ԱՌԱԾԱՊԱՏՈՒՄ

1

«Կա՛մ շնին մէջ, կա՛մ կաշին»
(Եա՛ կէօղէ, եա՛ հարմանա)

Բարձրէն կը թռչէր արծիւը նօթի,
Յածելով իր սուր աչքերը հորս դի .
Տեսաւ լըճի մը եզերքին վըրայ
Նստած կը հանգչին մէկ քանի կրիայ :
Իսկոյն խոյացաւ 'ւ իր սուր ճանկերով
Անոնց մին խըլած՝ մինչ ինք անխըռով
Վեր կը սըլանար, կրիան գուշակեց
Որ իր կորուստը կ'երեւնայ ագիւց .
Ձի, արծիւը երբ տեսնէր մի մեծ քար,
Պիտ՝ ձրգէր զինքը անոր վըրայ վար՝
Որ առաջ կարծրը խեցին խորտակէ
Եւ ապա պարարտ մարմինը ուտէ :
Ուստի՝ սրտագին՝ Ամենակալին
Դիմեց, «Կա՛մ լըճին մէջը, կա՛մ կալին
Ձգէ՛, » ըսելով, որ նոյն վերահաս
Մահուանէն պրծի . հասկըցա՞ր աղաւ :

Աստուած ալ լըսեց կըրիային ձայն
եւ ձըգեց զանի կալի մը վրան :

Այն որ գիտէ նկուն կրիան
Փրկել մահուան ճիրաններէն ,
Ո՛րչափ եւել զմարդ բանական
Որ կը գիմէ սրտով իրեն :

2

«Աստուծով ես եմ»

Կար

Ձի կար

Անհաւատ

Մի ջուհակ կար

Իրիկուն մ'ամբան

Երբ կնոջն հետ ի տան

Նստած էին միս մինակ .

— «Կին , այսօր օդն , եղանակ ,

Պարզ եւ պայծառ է , մէկ առէջ

Մ'ընենք կ'ըլլայ պարտեզին մէջ , »

Կինն ըսաւ . «Այ խօսքդ է քու անպիտան ,

Ըսէ . — Կ'ընենք մենք տիրոջմով ամէն բան . —

Դուն առաւօտուն առէջ մ'ընենք կ'ըսես՝

Եթէ օդը աւրուի , եւ կամ անձրեւէ , ի՞նչ կ'ընես : »

— «Երբոր անձրեւ գալու ըլլայ , կ'երթանք արտը կը հերկենք ,

Իսկ եթէ պարզ որ եղաւ , այն ատեն առէջնիս կ'ընենք

Գործը պարզ եւ յայտնի է , մաղթանքի ալ ինչ հարկ կայ

Տըգէտ , բըթամիտ մարդոց խելքն է ատիկայ : »
Կինը չի կրցաւ զինքը համոզել , եւնս պառկեցան :

Եւ հագիւ երեք չորս ժամ քնացան ,

Մէկ մ'ալ արթընցան որ քրաֆ քաֆ քաֆ

Դուռը կ'բաղխուէր , (էր մէկ սուրհանդակ) :

Էրիկն ելաւ , անձամբ բացաւ դուռն ,

Սուրհանդակն ըսաւ թէ « Ո՛րն

է Կ . Պօլսոյ շիտակ

Ճամբան . — Այգւոյն տակ :

— Ուրեմն եկուր

Շուտ ցոյց տուր

Ինծի ,

Ձի

Մինչեւ

Որ արեւ

Ելլէ , ծագի՝

Պէտք է որ հետի

Առջեւէս քալես

Ապա կ'դարձնեմ քեզ :

Մինչ առջեւն ինկած արագ

Արագ կ'վազէր , տեղատարափ

Անձրեւ մը սկսեց , որ խըխում դարձուց

Ձինքը , այնպէս որ առէջն ու հերկը մոռցուց :

Աս ալ բաւ չէր՝ մերթ սուրհանդակն կ'մտրակէր

Ձինքը որ արագ քալէ . ինչ ատեն իջեւանն

Հասան , սուրհանդակն ետ դարձուց զինքը մէջ գիշերուան :

Նօթի , քնատ , խոնջած , թրջած , փութաց մինչեւ տուն

Կռփով ուժգին դուռը զարկաւ , կարծելով թէ կինն է արթուն

Շատէն վերջ , կինը արթնցաւ , եւ հարցուց թէ դուն ո՞վ ես

« Կ'աղաչեմ քեզ , շուտ դուռը բաց , կին . Աստուծով ես եմ ես » :

3

«Բեւեռնոր դագաղի գամի փոխողն
Աստուած է .

(Էնֆութի քապուք մըխընա քեպսիլ էսէն
քանըր սըր) .

Խստաբարոյ մեծատունին մէկը՝ նոր
Ապարանք մը կը շինէր շատ փառաւոր .
Բայց քըսակէն բընաւ ըստակ չէր ծախսեր ,
Այլ ամեն նիւթ (քար, փայտ, երկաթ) երբ պակսէր ,

Ատ պակասը պիտ' հոգային
Էսնափները նոյն քաղաքին :

Ասոնցմէ զարբին մը միշտ կը տուժէր՝
Տալով չարունակ չէնքին սեպ բեւեռ :
Գոնէ երկաթի՞ն գինն առած ըլլար ,
Գէթ իր վնասը շատ մեծ չէր ըլլար :

Օր մ'ալ եկան ըսին թէ
«Շուէտի լաւ երկաթէ
Միօրինակ տափակ , երկայն
Գամ պատրաստէ վաղն առտըւան : »

Խեղճը ի՞նչ ընէր
Արդեօք ո՞ր դիմէր .

Տրտում տըխուր իրիկունն
Մտածելով մտաւ քուն :

Դեռ չի լուսցած
Մէկ մ'ալ յանկարծ
Կը զարնեն իր դուռը
Թէ «Ե'տ թող բեւեռը ,

Դագաղի՛ դամ
Տուր այս անդամ ,
Զի մեռաւ ան
Մարդն անպիտան : »

Կը պատրաստէ գամն անմիջապէս
Մեռնողին համար , ըսելով սապէս .
« Բեւեռը դագաղի գամ չինել տուողն
Աստուած է , ո՛վ վատ , անգուլթ անողորմ : »

Դարբնոյն զիպածն ականջըդ դի՛ր .
Ու լա՛ւ միտք առ դուն այս առակ .
Աստուած մը կայ վըրէժխնդիր
Եւ չարերուն միշտ հակառակ :

4

«Ամեն ոյխար իր ոսքէն կը կախուի .»
(Հէր գոյուն ֆենսի պաճաղընսան ասըյոր)

Մեծաւորի եղբայր մը կար ,
Կ'ըսէ մեր Հայ խելօք Խիկար .
Դիտմամբ ինքզինք մունջ էր ըրած .
Եւ խնդալը մարդ չ'էր տեսած :
Պատճառը . — Մեծաւորին ամբարիշտ
Խղճի , օրէնքի դէմ գործելն էր միշտ ,
Քանզի կը կարծեր թ' անոր մեղքերէն
Բաժին կը զատուի վերջին օրն իրեն :

Մունջ, տխրութիւն բաւական չ'էր՝
Շարունակ զերդ խոլ կը չըջէր
Յիմարանոց, հիւանդանոց :

Օր մ'ալ գընաց ըսպանդանոց ,
Տեսաւ որ ամեն մորթուող այծ , ոչխար՝
Իրենց ոտքերէն կը կախէին վար :
Ասի հոն բոլոր ներկայից դիմաց
Ժըպիտ մը ցուցուց ու նաեւ խնդաց :

Մեծաւորը ըսած էր որ
Մէկն երբ տեսնէ խնդալն անոր
Եւ բերելով իրեն լուր տայ,
Առատ պարգեւ պիտ' ըստանայ :

Մըսագործ մ'իսկոյն արքունիք փութաց
Լուր տալ արքային թէ «Եղբայրդ խնդաց»
Մեծաւորն անոր խնդալն որ լսեց,
Լըրաբերին շատ դըրամ պարգեւեց
Եւ շատ խնդումով
Գընաց եղբօրն քով
Եւ հարցուց անոր .

«Ազնիւ եղբայր,
Ինչո՞ւ համար
Մինչեւ այս օր
Չէիր խնդար :

— «Չէի խնդար, ըսաւ, զի կը կարծէի
Թէ քու մեղքէդ ինձ ալ բաժին կը զատուի
Բայց, քանի որ ամեն ոչխար իր ոտքէն
Կը կախեն, ես ալ ազատ եմ քու մեղքէն» :

«Ձեւ master՝ նէպս դի'ր»

Հին ժամանակ
Հայաբընակ
Գաւառներու մի ընտանիք
Ի'նչ ատեն որ հարսանիք

Ընէր ,

Պէտք էր

Այն իրիկունն՝
Որ հարսը տուն

Բերուէր

Բաշխուէր

Բոլոր հանդիսականաց

Մանաւանդ կանանց

Մէյ մէկ քիչ

Թուղ , չամիչ .

Օր մ'ալ հարսնիքին ադ բաշխմանը մէջ ,
Բոլոր կիներուն բաժին տալէ վերջ ,

Բաշխող կիին՝

Նորեկին

Մօտենալով՝ առաջարկեց

Թէ բաժին մ'ալ իրեն տակէց

Չատէ՝

Կ'ո՞ւտէ .

Հարսն ալ սա խօսքով վերջացուց խնդիր
Ըսելով թէ՝ «Ձեւ ուտեր , նէպս դիր» :

« Կասուէն Մածունիւն անցաւ, Մածունէն
Կասունիւն յանցաւ : »

Ինք կընովմէն ապիրատ
Կինը քան զինք վատ ժլատ
Քաղքենիին մէկը՝ տե՛ս,
Տարին հեղ մ'մածնի երես
Տեսնէ՞ արդեօք. — Չը գիտեմ.
Միայն օր մ' իրիկուն դէմ
Ելաւ վաճառը գընաց,
Ի՞նչ աման մը մածուն առած՝
Պահ մ'շտկելէն բերաւ. տուն,
Որ երբ դրացիներն ի քուն
Մտնեն, պատրաստեն սեղան
Եւ բերեն մածունն ատեն :
Բայց կատուն բան մը բռնեց,
Որ չէր դար միտքը իրենց :
Մինչ մածնին սէրն առին բաց,
Տանը պատուհանն էր բաց.
Կատուն ցատքեց եւ՝ նո՛ւմք
Ինկաւ մածնին մէջ ամփոփ :
Իսկոյն հասան, եւ պոչէն
Բռնած՝ զանի խոռովէն
Հանեցին. ըրէ՛ մտիկ,
Դէմադէմ ըրին տիտիկ
Նախ մատներով սըրբեցին
Յետոյ ջրով լըւացին,
Եւ քամեցին զերդ կըտաւ.

Հոգ չէ ա'լ կատուն հատա՛ւ
Եւ դարձաւ դատարկ մախաղ.
Ու իրենց ալ բուսաւ խաղ :
Եւ երբ տեսան որ ամանն
Լեցուեր է մինչեւ բերան,
Կինը էրկանը ըսաւ.
« Մա'րդ, կատուէն մածնին անցաւ,
Մածունէն կատուն չ'անցաւ : »

« Իշուն խօսքը չէ՞ք ընէր. »

Ատենօք,
Մաղ մօրուք ճերմակ
Եւ կորաքամակ
Մի ծընողք՝
Իրենց կենաց մէջ
Հսկիզբէն ցըվերջ
Ունեցան
Միմիայն մէկ մանչ
Զաւակ քաջալանջ :
Դոհացան
Աստուծմէ ատոր համար
Ուրախութեամբ անհամար :
Մինչ ողջ կան,
Պէտք էր անարգել
Աս տըղան կարգել
Հետ մի աղջկան :

Բայց ինչ ընէին .
 Ոչինչ ունէին .
 Այլ միայն ,
 Ախոռն էչ մ'անբան
 Եւ ո'չ ուրիշ բան .
 Ուրիշէն
 Օգնութիւն կամ ճար
 Չի կար անպատճառ .
 Կ'որոշեն ,
 Կարգելու փոխան ,
 Խաբել խեղճ տըղան
 Թէ՛ « Էշէն զատ
 Բան մը չ'ունինք մենք ,
 Չանիկայ ծախենք
 Եւ անպարտ
 Ըլլանք մեր պարտքէն
 Ու մեռնինք ետքէն » .
 Ա՛ս խօսքը՝
 Ամբողջ մէկ տարի
 Այսպէս կ'երկարի .
 Իսկ ետքը
 — Մէկ , երկուք , երեք .
 Յետոյ ոչ երբէք .
 Մոռացան
 Բոլորովին սոսկ
 Ա՛յն կարգելու խօսք .
 Օր մ' աղցան
 Հացն ուտելէ ետք՝
 « Խօսակցութիւն պէտք
 Է ըսաւ
 « Սիրեցեալ հա՛յր , մա՛յր ,
 Ալ ինչո՞ւ համար
 Իշուն չա՞մբ՝
 Չէք ընէր բընաւ ,
 Եթէ ոչ էր դաւ . »
 — Ա՛հ , իրաւ . »

Չորեքշաբթի՞ . - Չորեքշաբթի : Հինգշաբթի՞ - Հինգշաբթի

Չարշանկա՞մը , Չարշանկա՞ : Բերշեմպէ՞մի , Բերշեմպէ՞

Միեւնոյն քաղքին մէջ , մին տեղակալ միւսը դատաւոր
 Երկու անձերու առերեւոյթ կեանքն էր յոյժ փառաւոր :
 Սակայն միակերպ ցաւու մ'ենթարկուած էր իւրաքանչիւրն
 Այն է կըրէին չնիքնուն վըրայ մէյմէկ խոշոր ուռ ,
 Չոր բաց իրենցմէ ոչ ոք չէր գիտեր , մէկը չունէր լուր :

Ասոնցմէ մէկն երբ հարկ ըզգար , 'ւ ուզէր երթալ բաղանիք ,
 Պէտք էր միշտ գիշերն երթար , եւ առնէր անոր բանալիք ,
 Մտնէր ներս , փակէր դուռը ետեւէն եւ առանձին ինք
 Հագար ց'առաւօտ եւ իսկոյն հագուէր , որ չըլլայ գաղտնիք
 Երեւան գալով , ամբողջ քաղաքին ըլլար խաղալիկ :

Հինգշաբթի գիշեր մ'ալ մինչ դատաւորն այնտեղ կը լողար ,
 Յանկարծ տեսաւ որ արտաքին գաւթէն դէպի ինք կուգար
 Սեւմորթ սոսկադէմ հըրէշներու խումբ մը նըւագահար
 Չեռքերնին սուր , տէգ , շեփոր , եւ թմբուկ , ճըրագ եւ դամբա
 Կը կանչուըռաէին . « Պու կիւն Չարշանկա » եւ բռնէին պալ

Թէպէտ այդ տեսիլն առաջին անգամ շատ վախ պատճառեց ,
 Բայց անոնց մեզմե աղիկներն ըլլալը լաւ գուշակեց ,
 Ուստի իր տեղէն ցատքելով՝ մըտաւ մէջներնին բռնեց
 Անոնց երկուքին ձեռքը , եւ ինքն ալ կաքաւեց պարեց ,
 Եւ նոյն « Չարշանկա , Չարշանկա » բառը երգել ըսկեց :

Դատաւորին սոյն համակերպումը նոքա գովեցին .
Եւ որուն համար անոր չնիքի ուռը կտրեցին
Առանց որ եւ է ցաւ պատճառելու , ու զայն փակցուցին
Կամարին վրայ , եւ նորէն նըլազնին հնչեցուցին ,
Ու երբ լուսացաւ , զայն հոն թողելով մեկնեցան դացին :

Գատաւորն ելաւ գընաց իր տունը ուրախ եւ զըւարթ ,
Եւ տեղակալը իրեն կանչելու համար զրկեց մարդ :
Տեղակալն ուսին բուժուիլն որ լսեց , իսկոյն մըտադրեց
Որ ինքն ալ երթայ յաջորդ հինգշաբթին . եւ գործադրեց .
Բայց ունեցածին վըրայ ուրիշ ուռ մը եւս բարդեց :

Ասիկայ մինչդեռ բաղնիքին մէջը , նստած էր անհոգ
Խմբովին մըտան ներս այն վերաբուժք եւ նուազածուք ,
Երգելով զարձեալ թէ «Չարշաւս սր պոռ կիւն չարշաւս»
Տեղակալն ըսաւ որ սըխալ կ'երգեն , յարեց թէ «Հապա
Մ'ըսէք «Չարշապս», այլ բերշեւսի սիւր , ըսէ՛ք , բերշեւսի ,»

Անոնք ձայն չըրին , այլ ան ուռը որ փակուած էր պատին ,
Առնելով անկից՝ զայն ալ պնդեցին վերայ իր ուռին :
Խեղճը սոյն զիպուած ու պատահարէն կարի զարմացած՝
Բաղնիքէն ելաւ եւ տրտում տըխուր ուղղակի գընաց
Դատաւորին քով : Իսկ նա երբ լսեց սոյն անցած դարձած .

«Որո՞ւ ինչ ըսեմ , ըսաւ . սի'րելիս , դո'ւն ես յանցաւորն ,
Միեւնոյն բանին ես ալ գիպեցայ այն Հինգշաբթի օրն .
Անհրաժեշտ պէտք էր անոնց ձայնին դուն հետեւէիր ,
Որ այս պատուհաս ուռն ալ առջինին վըրայ չ'առնէիր :
Այլ Չարշաւս է այո' , Չարշաւս . եւ ոչ՝ Բերշեւսի :»

«Ուրիշիւն յարմարէ'» . — (Էյէ ույ).

Սընանկացած մարդ մ'իր բընիկ երկրէն
Գաղթելով՝ գընաց մի օտար երկիր :
Իր ատ գաղթելու տեղն հասած օրէն
Ըսկսեց իր գործն արկանել ի կիր :
Այս մարդն հոգ եղաւ նըպարավաճառ ,
Բայց վաճառակից խանութպաններէն
Ամէն օր ծեծ փետ կ'ուտեր անպատճառ .
Առանց պատճառի չէր ծեծն , այլ իրեն՝
Տեղացիներուն կանոնն ու պայմանն
Չի գիտնալ եւ կամ անոնց չի հարցած
Առ ու ծախի ձեռք զարնելըն էր ան ,
Տեղացիք այս ինչ պտուղն եւ կամ միրգ
Այն ինչ գինէն վար բընաւ չէին տար ,
Իսկ ընդհակառակն միշտ վար կուտար ինք .
Անոնք որ աժան տային , ինք սուղ տար :
Թէպէտ եւ յաճախ կ'ըսեն իրեն որ
«Այլոց յարմարէ'» . — Բայց որո՞ւ կ'ըսես ,
Բընաւ չէր անսար , չէր իսկ լըսեր կոր ,
Այլ գործին նայէր իր գիտցածին պէս :
Օր մ'ալ այս յանդուգն այնքան կերաւ ծեծ
Որ սըկըրդեցաւ երեսին կաշին ,
Ուստի , ըստիպեալ հոծ բազմութեան մէջ .
«Ա'լ կը յարմարիմ , ըսաւ , ուրիշին :»

Առած մ'ալ կայ ասոր նման ,
Պէտք է գիտնան մարդիկ համայն :
«Տեղ մը գացիր , ուր մարդիկն են միականի ,
Քուկըդ ալ ճիշդ անոնց աչքին թող նըմանի :»

10

«Հարցա իմ փափս» . (Ես պենիմ օտուերմ) .

Մարդուն մէկն էր խիստ յիմար ,
 Յիմար ու յամառ .
 Շարունակ ձըմեռ ամառ
 Ապրուստին համար
 Ածուխ եւ վառելափայտ
 Իր ութ—տասը հատ
 Էշերուն բեռցած՝ բերէր
 Քաղաք , կը ծախէր :
 Օր մ'ալ քաղաք գալու ատեն՝
 Նոյն առաւօտին՝
 Մարդ մը , չը գիտեմ ուսկից ,
 Եղաւ ուղեկից :
 Ճամբան կէս եղած՝ ասի
 Յոգնիլ կը սկսի .
 Դառնալով մարդն ընկերին՝
 Փայտին մէկ բեռին
 Վերջնական գինն կ'հարցընէ ,
 Որ հոն փլցընէ ,
 Իչուն հեծնէ քաղաք գայ ,
 Եւ իր վարձքը տայ :
 «Վարձու տամ էչն այս տեղըս ,
 Հապա իմ փափսս :
 — Փայտը հոս պիտ' փլցընես ,
 Որ զիս հեծցընես ,
 — Քեզ մինչ քաղաք հեծցընեմ ,
 Հապա փափսսը ինչ ընեմ .

— Փայտին գինը տամ , յի՛մար ,
 Դուն չե՞ս իմանար .
 Անբեռ էչը կը վարձեմ որ
 Հեծնեմ ես անոր :
 — « Ահա էչը քեզ տամ հիմա
 Իսկ փայտն ու՛ր մընայ : »
 Մեր ճամբորդը չի կրցեր էր
 Զանի համոզել :
 Յայնժամ , ղիպմամբ , մի պարապ կառք
 Կուգար դէպ՝ քաղաք
 Վարձեց զանի , նրստաւ վըրան
 Թողլով յամառն այն :

11

Չ'ըլլար դասին գէշը , կա՛մ կիևը կ'մնայ կա՛մ էշը .
 (Տախանըն քօթիւսիւ օրնագ , եա՛ւ ալիւս գալըր
 եա՛ւ էշեֆ) .

Մարդ մ'իւր կնկան հետ քաղաք գար գեղէն ,
 Էշին բեռցուցած սոսկ բանջարեղէն ,
 Գիշերը ճամբան կէս չ'եղած՝ ողորմ
 Զայն մը լըսելով՝ գացին դէպ՝ այն կողմ :
 — Կեղծաւոր կոյր մ'էր որ կը խարխափէր —
 Եւ ճի՛շդ այդ կերպով շատ մարդ կը խաբէր :
 Ի դուրս շարժեցան եւ զանի դըրին
 Անասնոյն վըրայ , մինչ քաղաք բերին :
 Կոյրն այս միջոցին ալ միտքը դրաւ
 Որ այս ամուլին իսկ դաւ մ'անիրաւ

Նիւթելով ձրգէ մէջ իր ծուղակին ,
Այն է ձեռք ձրգէ կամ էշը կամ կինն :
Ծագեց արշալոյսն հասան քաղքին ծար ,
Մարդն ըսաւ կոյրին որ ա'լ իջնէ վար :
Մէկէն կոյրն ուժգին պոռաց թէ «Ինձ պէս
Թշուառ ու աղքատ մարդէն ի՞նչ կուզես :
Թո՛ղ իշուս գըլուխն , ինձմէ գընա բաց ,
Թո՛ղ որ ես երթամ , մուրամ աւուրս հաց : »
Գեղջուկն գուշակեց որ կոյրին միտքը
Էշին տիրանալ է ետքը ետքը ,
Վագեց ու լերաւ երկու ոստիկան
Որ առին կոյրը տարին դատարան :
Դատաւորը դեռ քըննել չըսկսած՝
Կոյրը ողբագին լացաւ ու ըսաց .
«Տէ՛ր իմ դատաւոր , աս մարդը կ'ուզէ
Կինս ձեռքէս առնել , էշն արդէն իմս է ,
Եւ ամենեւին ես առանց անոր
Ապրելու կարող չեմ ըլլար մէ'կ օր : »
Դատաւորն՝ «Ասոնք զատ զատ բանտ դըրէք ,
Ըսաւ , եւ կոյրին մօտ մըտիկ ըրէ՛ք ,
Ի՞նչ որ ըսէ հոն՝ առանձնութեան մէջ՝
Գըրեցէ՛ք զանի ըսկիզբէն ցըվերջ : »
Կոյրն ինքնին կ'ըսէր թէ «Դատին գէշը
Չըլլար . — կա՛մ կինը կը մնայ կա՛մ էշը : »
Երբ աս խօսքերը դատաւորն լսեց ,
Ճշգրիտ վճիռով մը զանոնք դատեց .
Գեղջուկն իրաւամբ մեկնեցաւ ատկից ,
Իսկ կոյրն գողերու եղաւ պատժակից :

12

«Զ՝ուսողիւն ապրանքի կ'ուսեմ .»
(Եեմեյենիւն մալընը եերէր.)

Կոյր մուրական

Մը օրական

Շատ դահեկան կը շահէր

Եւ իր տունը կը պահէր .

Պայմանաւ որ անկէ ետք

Ա'լ չի զարնէ անոր ձեռք ,

Եւ հաց ալ շատ կը ստանար ,

Որով փորը կը շտանար :

Եւ քանի որ խեղճուկ դիրք կը ցուցնէր ,

Լաթն ալ անշուշտ ուրիշը կը հապցընէր :

Սա օր մ' իրիկունն

Դառնալով իր տուն ,

Մինչ գանձանակն կը փնտռէր ,

Գող մ'ալ իր հետ ներս էր մտեր :

Ինք փարաներն տեղը ձրգեց ,

Դողն ալ գաղտուկ զանի դիտեց

Ու երբ անկէ ինք հեռացաւ ,

Գողը ան գանձին տիրացաւ :

(Գանձանակն էր մի տափակիկ ըստոման

Խորտակեց զայն ու առաւ մէջի փարան)

Իսկ մուրիկ կոյրն՝

Հետեւեալ օրն

Իմացաւ որ էին գողցած

Այնքան ատենուան դիզած գանձ :

Պիտ' խնդենա՛ր , պիտի մեռնէ՛ր .

Երբ չուտով գողը չի գտնէր ,

Այո՛ , գըտաւ գողցող մարդը ,

Բայց ալ գէշ էր ետքի կարթը :

Երբ օր մը ինք ճաշարանին մէջ նստէր ,
Գողն ալ եկեր այնտեղ կերակուր կ'ուտէր .

Մեղքըցաւ կոյրին .

Եւ խոհարարին

Ըսաւ որ աման մ'ալ կերակուր տայ

Կոյրին որ իր գէմ նըստած մտմըտայ :

Կոյրն անկէց դըգալ մը կ'ուտէ թէ չէ ,

Իսկոյն խոհարարն իրեն կը կանչէ .

Եւ կ'ըսէ որ իր խնդիրքն ընդունի ,

(Թեւէն բռնելով ան մարդուն տանի) :

Խոհարարն ալ կ'առնէ , տանի եւ ուղղորդ
Կը նստեցընէ նուիրատու մարդուն մօտ :

Մուրիկ չտես

Նստելուն պէս

Անոր թեւէն , փէշէն բռնեց

Ու դատարան հըրաւիրեց ,

«Թէ դո՛ւն ես գողս , տո՛ւր գողցածըդ ,

Թէ ոչ բանտ կը տարուի անձըդ »

Մարդը այդտեղ չատ ամչցաւ

Զի գիտցաւ որ կոյրն զինք ճանչցաւ :

Ահ ու գողը

Առաւ գողը :

Եւ անոր կոչմանն հընազանդ

Ելաւ գընաց հետը : Բայց անդ

Գողը սաստիկ թախանձեց

Դատաւորն ալ հարցափորձեց

Թէ «Շիտակն ըսէ ,

Քու գողըդ ա՛ս է :

Սուտ մի խօսիր , վըկայ ունի՞ս

Սուտ որ խօսիս ծեծ կ'ընդունիս :

Պէտք է խորհիս ու լաւ գիտնաս

Որ օրէնքով բանտ ալ կ'մտնաս :

Կոյրը խնդրոյն դարձըւածքը չէր գիտեր ,
Բայց իր փաստով կրնար զայն լաւ պաշտպանել .

« Տէր դատաւոր ,

Լաւ գիտեմ որ

Իմ փառանքս գողցողն ա՛ս է ,

Որուն վըկան ալ որկորս է ,

Զի ապրանքէս օր մ'եղած չէ

(Իրաւ , զուրցել մարդ կ'ամաչէ)

Որ բերանս բան մը տանիմ ,

Եթէ տանիմ կը խեղդըւիմ :

Որուն վըրայ դատաւորը մի մեծ գիրք ,
Բացաւ , տըւաւ մեր մուրացկան կոյրին գիրկ :

Եւ մէկ քանի էջ

Թղթատելէ վերջ ,

Կարդաց սա հետեւեալ տողերն .

«Երբ որ ապրանքի մը բուն տէրն

Չ'ուզեր եւ չի կրնար ուտեր ,

Կրնան տանիլ զանի գողեր : »

Կոյրը տեսաւ՝ փողն առնելու չի կայ յոյս
Փակեց գիրքը , հոն դընելով ելաւ դուրս...

13

« Գնաց համեսն ըսել չ'ըլլար »
(Կիսիսի սեմեր տեմեֆ օրնագ :)

Ան
Մուրացկան
Կոյրին նման
Մէկն ալ մամոնան
էր
Պաշտեր :
էր սա գծուծ
Մի համետագործ
Խանութք կար մէկ հին համետ ,
Որուն մէջը կ'ընէր անհետ
Օրը օրին չահած փաւրան .
Միշտ բարդելով անոր վըրան :
Բաց
Իրմէ , անձ
Մը այդտեղ գանձ
Պահուած
Ըլլալն չէր իմացած
Բայց
Օր մը որ
Ինք հեռաւոր
Գիւղ մ'էր գացեր
Մոռցեր էր
Ան տեղէն փողը հանելով
Պահել ուրիշ տեղ մ'ապահով :

« Ըլլալիք բանին ճար չի կայ . »
Մինչեւ որ գիւղէն ետ կուգայ ,
Աշակերտը
Ան համետը
Մէջի գանձով
Աժան գընով
էր ծախած
Ու փախած :
Կուգայ վարպետն
Որ ոչ համետ
Կայ , ոչ աշկերտ :
Խանութ նստած կը մըտածէր ,
Եւ աչքերը չորս կողմ կ'ածէր ,
Մէկն ալ որ բան մը հարցընէր ,
Երեսն անկէ կը դարձընէր :
Բայց սա խօսքը կը մըթմըթար .
« Գընաց համետն ըսել չըլլար »
Օրին մէկն ալ
« Եկաւ համետն ըսել չըլլար »
Ըսելէ ետքը երբ դառնար
« Դարձեալ գնաց ըսել չըլլար »
Որ կ'ըսէր , մարդ կը զարմանար :
Այդ ցաւ ,
Որքան ինք
Միշտ ինքզինք
Կը զսպէր ,
Որ չըսէր ,
Բայց իմացուեցաւ :
Մինչդեռ այդ օր
Ան մարդը որ
Համետն էր գընած՝
Քաղաք էր եկած

Խեղճն ինչ ընէ , կարելի չէր
Համեմտն անկէ ետ պահանջել
Ուստի աչքէն արցունք հոսէր ,
Ու ինքնիրեն սապէս կ'ըսէր .
« Եկաւ համեմտն ըսել չըլլար ,
Գնաց համեմտն ըսել չըլլար »

14

« Մորթը կը փոխուի դիւրաւ , քնուքիւնը
չի փոխուիր քնաւ »

(Խուշ ճանրն աչքընսա սր , ճան յըգեայրնճա
խուշ յըգեազ :))

Փերեզակին մէկն զանազան ապրանք
Բեռցուցած՝ հետ մէկ ջոջ գեղապետի՝
Կ'երթայ ուղղակի անոր ապարանք :
Ըստ սովորութեան , փերեզակն՝ հետի
Տղուն կ'ըսէ որ , երկու փոքրը՝ տուփ
Տան տէրոջ նըւէր տայ կըտապ եւ ոռւփ :
Գեղապետն յիշեալ նըւէրը չ'առնէր :
Բայց տե՛ս եղածը . — Նոյն օր գիշերայն
Փերեզակը , մինչ կը հըսկէր բռններ ,
Մութին մէջ որոշ նըշմարեց որ այն
Գեղապետ տանտէրն կամացուկ , համակ
Գողի մը , կուգայ ոռւփին բռնան տակ :
Կը բանայ ոռւփի տուփ մը եւ մէկ մատ
Անկէ առնելով՝ կը դառնայ նորէն

Իր տեղը կ'երթայ , կը պառկի հանդարտ ,
Երբ որ կը լուսնայ , փերեզակն իրեն
Կ'ըսէ որ « Երէկ չափի մեր նուէրն ,
Եւ ի՞նչ էր հապա , որ ըրիր գիշերն : »
— Պատասխան կուտայ տանտէրը նըրա ,
Ըսելով թէ . « Ատ բանը իմ վըրայ
Մանկութեան օրէս է արմատացած : »
Կը յարէ նաեւ հետեւեալ առած ,
Այս ինքն է « Մորթը կը փոխուի դիւրաւ ,
Իսկ բընութիւնը չի փոխուիր բընաւ : »
Այս գեղապետը եղած էր կանխաւ
Աւազակապետ , բայց տակաւ տակաւ
Ուզած է ձըգել նոյն այն գողութիւն ,
Բայց մէկ մ'որ եղած է ունակութիւն ,
Կարելի՞ բան է որ չուտէ հարսւմ .
Ունակութիւն է եղեր վիս-սեշաւ :

15

« Անհաշ տղը հաշած քրիմք .
(Քէրէ ետղը երիւնիկ եքսիք :))

Չափին եւել կաշառակուր
Անգութ , դաժան մի բռնաւոր
Հարկ հանելու կ'եքթայ մէկ գեղ ,
Ոյր համեղ է կարագն ու եղ :
Ատ գեղէն իր մեկնած ատեն ,
Կը խընդորէ գեղապետէն

Որ տըներէն , իրեն համար ,
 Երկու կամ գէթ մէկ կենդինար
 Եղ հաւաքեն քաղաք բերեն ,
 Թէ ոչ անոնք շատ կը տուժեն :
 Գեղացիներն ատքան մը իւղ
 Տալու երբէք չէին կարող :
 Հաւաքուելով յարկի մը տակ
 Կը մըտածեն երկար բարակ :
 Որոշումը հոն տեղ կուտան
 Այն է չորս հինգ մարդ քաղաք գան ,
 Մեծաւորին դիմեն թէ՛ « Մենք
 Այդքան եղ տալ անկարող ենք : »
 Կ'ելլեն կուգան մեծաւորին ,
 Եւ մինչ անոր դէմ կը կայնին ,
 Մեծաւորը՝ « Պրե՛ , դուք ո՞վ էք :
 Ձերբակալուած արդեօք գո՞ղ էք : »
 Ըսելով երբ իրենց նայի ,
 Մարդոց լեղին կը պատռուի :
 — « Տէ՛ր , մենք եկանք ձեզ հարցընել
 Թէ ձեր ուզած եղը հալե՞լ
 Պէտք է , թ'անհալ բերենք զանի :
 Հըրամաննիդ ի՞նչ կը լինի : »
 — « Գացէ՛ք , հալած եւ շատ մաքուր
 Բերէ՛ք ինծի մինչ երեք օր : »
 Կ'ըսէ ու կը դրկէ զանոնք ,
 Որ կ'երթան գեղը արտորնօք :
 Երբ գեղացիք հարցնեն իրենց ,
 « Օգտուեցա՞նք , թէ եկաք հէնց : »
 — « Է՛հ , կ'ըսեն , դուք անհոգ եղիք ,
 « Անհալ եղը հալուած ըրինք : »

«Առաջ կաղնիև ետք ուռիև.»

(Էվվէլ բելիւս սօմրա սէօյիւս :)

Քաջատոհմիկ մարդ մը ունէր մի այնպիսի աղօրիք
 Որ կ'արտադրէր առատ արդիւնք , կուտար իրեն շատ բարիք ,
 Ուր երթեւեկ կ'ընէին միշտ ջորիք եւ սայլք բեռնակիրք
 Որ պաշարաց հակեր գիղուէր միմեանց վըրայ մինչ ց'առիք :

Ջաղացպանն էր սակայն դըժբաղդ որ ունէր մի յաճախորդ
 Ինքնահաւան , խստաբարոյ , յանդուգն , դաժան եւ յոխորտ :
 Ուշ թէ կանուխ , տիւ թէ գիշեր , ի՞նչ ատեն գար աղալ հող
 Առանց մէկէ մ'ակնածելու կ'երթար դէպ ի տաշտն ուղղորդ :

Սա ոչ կ'անսար աղաչանաց , ոչ կը սպասէր կարգ կանոն
 Իսկոյն քակէր քուրձին բերան , պարպէր տաշտը իր աղօն
 Յուպը ձեռքը ամբարին մէջ իջած ալիւրն ամանէր ,
 Կարճ միջոցում ուրախ զըւարթ դարձեալ իր տուն ժամանէր :

Օր մ'ալ , երբ հարկ եղաւ որ սա պիտի աղալ գար ջաղաց ,
 Նոյն օր այգուն իրմէ ուժով մի յաճախորդ ալ գընաց
 Որ առաջնոյն ուռեայ ցուպին հարուածներէն վըշտակիր՝
 Ինքն ալ հետը տարած էր հոն կաղնիւոյ ճիւղէ մի հաստ բիր :

Եկաւ յանդուգն յոխորտալով մինչ տաշտին մօտ քակէր պարկ
 Համարելով թէ այսօր ալ այլք պիտի տան իրեն կարգ :
 Յանկարծ անդէն յարձակեցաւ վերջին քաջն աներկեւան ,
 Յունցին տակը պահած կաղնի ցուպն հանելով երեւան :

Նախ օձիքէն բռնելուն պէս , փրռեց զանի ի գետնի ,
 Իջուց կաղնույ հարուածները դերդ մի առիւծ ցասամբ լի
 Նաեւ ըսաւ . « Անըզգա՛մ , դեռ այս բընոյթէդ Հար եւ բիրտ
 Պիա՛ չկասի՞ս ալ չի խոցել , չի հարուածել այլոց սիրտ : »

Այս միջոցին լեզուակն ի գուր կը շառաչէր , եւ երկանն
 Որոտընդոստ պըտոյտներով դառնար դատարկ յոխերկան :
 Տաքցաւ կըռիւն , ահ ու սարսափ կ'ազդէր ոտից զըզըրդիւն
 Նա՛ մանաւանդ կաղնի ուռի փայտից շառանդ տըրոփիւն :

Եւ հուսկ յետոյ պարտեաւ յանդուգն կծկըտելով խեղճ նկուն՝
 Բարակ ցուպին յենլով զընաց առանձնացաւ մի անկիւն .
 Մի քիչ յետոյ ըզգածուելով գաւազանը ձեռք առած՝
 Ըսաւ . « Ուռի՛ , լաւ ի մի՛տ առ դու օգտակար սա առած .

« Զօրաւորինն է իրաւունք , հըզօրին փաստ ճշմարիտ ,
 Ռմանց մէյմէկ , ոմանց զոյգ զոյգ առիւծ գոչեն ի խոր սիրտ .
 Ահա տեսար հըզօր կաղնին որ քեզմէ լաւ դեր խաղայ ,
 Նախ ան աղայ թող իր աղօնն եւ յետ այնու դո՛ւն աղաւ : »

17

« Գտնէ բանը իր վախճանը .- Ըշտալիֆին ճար չկայ »
 (Իշ օրաճաղընա վարդ .- Օրաճաղա չարէ եօգ .)

Այս առածը ըսած է հին
 Իմաստասէր մարդերէ մին ,
 Երբ , օրին մէկն իր գուշակած
 Վըտանգն է իր գլխուն եկած :

Փիլիսոփան գուշակեց որ ,
 Իրեն վըտանգ մը կայ այդ օր
 Ուսկից ազատելու համար
 Կ'առնէ դըրիչն ու կաղամար ,
 Կ'երթայ հանգչիլ տանկից պարտէզն ,
 Կարծելով թէ հոն կ'ըլլայ զերծ :
 Այս իմաստասէրը էր կընտակ .
 Բացաւ գըլուխն եւ ծառին տակ
 Նստած գրէր նա ապահով ,
 Ուր զեփիւռն ալ փըչեր զով զով ,
 Յայնժամ վերէն , Արծիւն՝ կնտակ
 Գանկը՝ կարծեց քար մը սպիտակ ,
 Ուստի , ձըգեց անոր վըրան
 Հետն ունեցած մէկ կըրիան :
 Կանխատեսուած եկաւ վըտանգ
 Վիրաւորեց խեղճ մարդուն գանկ :
 Զի կըրիան ի՛յնալուն պէս
 Ճեղքեց գանկը յոյժ ծանրապէս ,
 Ուստի ըսաւ իմաստունն այն
 Թէ « Գտնէ բանը իր վախճանը : »

18

Սկիւռն ալ իրեն հաւատ խաշ , կշիռ ունի .

Թէ՛ Ակն , Թէ՛ Տիւրիկ մանաւանդ Սըւազ ,
 Հասարակ պտուղներն են կարի նըւազ ,
 Իսկ ընդ հակառակը մեր Մալաթիան ,
 Պտղալից վայրաց մէջըն է Սուլթան :

Տարին մէկը՝ աշունը՝ անանկ
Արմըտիք, պըտուղք սըղեն, կ'ըլլան թանկ
Այնպէս որ քաղաքն եւ թէ՛ գեղերը
Ապրուստի համար կը մընան նեղը,
Ուստի Սեւաստցի աղուէս մ'իւր ետին
Ձըգած ընտանիքն՝ կ'գաղթէ Մելտին.
Կը հասնի գիշերն ատ քաղաքին ծայր
Ու բընակելու կը գըտնէ մի վայր,
Որուն մէջ դնելով իրեն ընտանիքն՝
Ուտեստ ճարելու կ'երթայ միայն ինքն,
Ամբողջ օրը ման գալով հոն ու հոս՝
Բընաւ չի կրնար գտնել բան մ'ափսոս,
Եւ վերջ ի վերջոյ մտնէ մի պարտէզ,
Ոյր ծառերն էին լիք պտղով պէս պէս.
Ուր մըտած վեր վար կ'երթայ կուգայ որ
Միայն բարձրերը պտուղ կեր'ւայ կոր:
Յուսահատ՝ ա'լ ետ դառնալ երբ կ'ուզէ,
Ընկուզենիէ մը ձայն կը լսէ,
Վեր կը նայի որ ըսկիռն է, ջը'թ ջը'թ
Ընկոյզ կը կոտրէր՝ կըճեպը բը'թ բը'թ
Վար կը թափէր,
Միջուկն ուտէր.
Եւ մինչ պիտ' անկէ
Ուրիշ ճիւղ ցատքէ,
«Քեռորդի՛, ըսաւ, մենք թողինք տուն տեղ
Ի՛ ապրուստ ճարելու գաղթեցինք աստեղ՝,
Արդեօք ցոյց չէ՞ք տար ապրուստի մէկ յոյս
Սկիւռն չէր լսերի Յարեց. «Աչքի՛ս լոյս,
Խնդրեմ, ո՛հ կեցիր, ի՞նչ կ'աճապարես,
Արդէն որկորըդ լաւ պարարեր ես
Ամէն կերպ հասուն, պարարտ եւ մըստ
Պըտուղները դուն կը վայելես հող»:

— «Ո՛հ, այդպէ՞ս կարծես, սիրելի՛ Քեռիս,
Գիտցի՛ր, օրը տաան հեղ կ'ելլէ հողիս.
Ձի երբ թռչկոտիմ հոս ճիւղէ ի ճիւղ
Կենդինարներով կը հալի իմ իւղ»:
— Քու ամբողջ իրանդ պիտ' կշռէ ո՞րքան
Որ կենդինարով իւղդ հալի ատքան»
— Թէպէտ եւ այնքան մեծ կազմուածք չ'ունիմ,
Սակայն ինձ համար քաջ կըլի ունիմ»:
Ըսաւ ու ցատքեց անկէ հեռացաւ,
Աղուէսն ալ տրտում տըխուր ետ դարձաւ:

19

«Անցաւ գլուխն է փարսնձաւ»
(Տէրսսիզ պաշ, պիր գուրու սաշ):

Կարծէ վշտոտն թէ բաց իրմէն
Ուրիշ մարդիկ երջանիկ են.
Բայց կարելի՞ է՝ աշխարհի
Մէջ երջանիկ մարդ գըտնուի:

Մարդուն մէկն իր բոլոր օրեր
Վիշտ ու ցաւով էր անցուցեր.
Կ'ուզէ խեղճուկ, թըշուառ, դըժբաղդ
Մարդուկը ման գալ աստ եւ անդ՝
Մինչեւ գտնէ այնպէս մի մարդ,
Որ ըլլ' անվիշտ գոհ ու զըւարթ.
Տարիներով կը թափառի,
Բայց չըլլար որ մէկն հանդիպի:

Միմիայն, երբ ա'լ իրեն տուն
 Կը դառնար մեր աս բանիբուն,
 Տեսաւ որ մէկ դաշտի մէջտեղ
 Ապարանք մը կայ խիստ շքեղ :
 Ըսաւ ինքնին թէ հիմա, արդ՝
 Պիտի գըտնեմ երջանի'կ մարդ :
 Գընաց այնտեղ, եւ իրաւ որ
 Ապարանքն էր յոյժ փառաւոր :
 Սենեակները կահաւորուած,
 Ախոռները ձիով լեցուած,
 Գաւթին մէջ կար դանազան կառք,
 Եւ ամէն տեղ խինդ, հրճուանք, փառք :
 Մինչ հիւր մընար մեր բանիբուն,
 Կը տեսնէր որ ամէն իրկուն
 Սեւ, բայց կայտառ ծառային մէկն՝
 Ապարանին տիրոջը ձեռքն
 Համբուրելով՝ երթար ննջէր՝
 Ձի գիտցաւ թէ ատ բանն ի՞նչ էր :
 — Քանի մը օր ալ հոն կեցաւ,
 Ձեռք պագնելուն գաղտնիքն առաւ :
 Ապարանին տէրը՝ օրին
 Մէկը հարցուց մեր մարդուկին
 Ուսկից գալ եւ ո'ւր երթալը :
 Երբ իմացաւ բուն պատճառը,
 «Անցաւ զլուխն է քարանձաւ,
 Ըսաւ. իբրը տասը տարի
 Առաջ, կինըս եղաւ կարի
 Հիւանդ, այնպէս որ ալ ամէն
 Մարդ ձեռքը ետ քաշեց իրմէն :
 Գիշեր մ'ալ մինչ անկողնոյն քով
 Կը հըսկէի, մոգիչ կերպով
 Մը երդունցուց եւ խաբեց զիս

Ըսելով թէ. «Ի'մ սիրելիս,
 Կը խնդրեմ որ իմ մահուանէս
 Ետք՝ ինձ յաջորդ կընիկ չ'առնես : »
 Եւ ի նշան իմ երդմանըս,
 Անդէն կտրել տըւաւ արանքս,
 Մինչդեռ դա՛ւ է եղեր ատ բան :
 Ձի երբ չորս հինգ շաբաթ անցան,
 Ըսկսաւ մեր թըշուառական
 Վատ կինը գալ ապաքինման :
 Օր մ'ալ ելաւ թէ «Ո'վ իմ մարդ,
 Կատարէ՛ ինձ առնական պարտքդ :
 Եթէ ոչ՝ տո'ւր ծառաներէդ
 Մէկը, որ միշտ ըլլայ իմ հետ : »
 Թէեւ իրմէ չատ խնդրեցի,
 Ձեռքը, ոտքը համբուրեցի
 Որ ատ բանը ինծի չ'ընէ,
 Բայց ըսաւ թէ «Անհնարին է : »
 Ուստի ճարըս հատած եւ ես
 Տըւի ծառայ մը որ, ինչպէս
 Ամէն իրկու դուն կը տեսնես,
 Կուգայ ձեռքըս կը համբուրէ
 Եւ ներա հետ կ'երթայ կը ննջէ : »
 Աս երբ լսեց մեր բանիմաց
 Իր երկիրը ելաւ գընաց :

20

« Կա՛մ ե՛ս քե՛ր քո՛նս կա՛մ ա՛ն չամիչք »
(Եա՛ կեթիր ույգումու, եա՛ ալ իւզումիւ) :

Խիստ տարօրինակ դեպ բընութեան տէր,
Եւ խիստ ծեր
Մարդ մը՝ կէս օրին, մէջ իր խանութին,
Անութիւն
Տակը դընելով մի կակուղ ծըրար՝
Քընանար,
Նոյն պահուն գեղջուկ մէկը՝ յաճախորդ
Գայ ուղղորդ
Ատ խանութը որ առնէ, եթէ կայ,
Տասն օխայ
Սեւ չամիչ, Կուգայ որ թէեւ կայ, բայց
Է չատ թաց,
Կ'ուզէ հասկընալ թէ տակն ու վըրան
Է նո՞յն բան,
Մինչ խառնէր, դիպամար՝ ծերը արթընցաւ
Եւ հարցաւ
Յաճախորդին թէ « Քանի՞ քաչ կ'ուզես,
Կչո՞նք քեզ »
— Չամիչէդ պիտի գընեմ բաւական,
Եւ սակայն
Այս չամիչդ ինծի կ'երեւայ չատ թաց »
Ու գնաց
Իսկ ծերն ետեւէն կը պոռար թէ « Ո՛ւր »
Կ'երթաս, ո՛ւր :

Ե՛տ դարձի՛ր, եկո՛ւր, տամ պատուականը՝
Թէ՛ գինը
Աժան, թէ՛ հատը պարարտ ու փայլուն :
Միայն դուն
Անգամ մը նայէ՛, կե՛ր, ըրէ՛ համտես .
Եթէ չե՛ս
Հաւնիր, դուն գիտես, դարձեալ մի՛ առներ »
Բայց միտքն էր
Ձանի ետ կանչել եւ հետը կըռուիլ
Ու ծեծկուիլ,
Իսկ յաճախորդը ականջ չի կախեց,
Այլ ատկէց
Հեռացաւ . Ու մինչ քանի խանութ վեր
Կը նայէր,
Խանութպան ծերին նեղուեցաւ հոգին .
Ձայրագին՝
Ելաւ շուկային մէջ, մարդուն հասաւ
Ու ըսաւ .
« Դուն է՞ր խըռովես պիտի իմ նինջը .
Կա՛մ ետ բեր քունըս, կամ ա՛ն չամիչը : »
Ու ձեռքի փայտով զարնելու ատեն,
Այդ մօտէն
Մէկ քանի մարդիկ եկան, զատեցին
Գեղացին,
Ձինքն ալ դարձուցին այն փայտը յ'անութ
Իր խանութ :

21

«Կա՛ւ բրդե՛, կա՛ւ քրջե՛ եւ կա՛ւ պնակե՛ն
ձեռքդ խաչե՛».

(Եա՛ տղա՛, եա՛ պա՛ս, եա՛ յանագսան եղինի քե՛ս)

Միեւնոյն հօրմէն երկու խորթ եղբայր
Միշտ փռած ու պարապ բաներու համար
Կը կըռոււնէին : Մինչ իսկ օրերով
Մընային իրար հետ քինոտ՝ խըռով :
Ասոնց կռիւին մեծապէս կ'ազդէր
Երբ մին միւսը մեղմիւ մը սաստէր .
Կամ տեղ մ'իրարու քովը նստէին ,
Մանաւանդ երկուքն մէկ գործ տեսնէին :
Օր մ'ալ երբ գործէն դառնալով ի տուն
Մէկտեղ թանապուր կ'ուտէին իրկուն ,
Պընակին մէջ հաց կը բրդէր մեծը ,
Պզտիկն ալ կ'ուտէր նոյն բըրդուածը :
Մեծը տեսնելով որ իր զբաւը
Գէթ պատառի մը չի տեսներ դալը՝
Ըսաւ անոր . « Կա՛մ բրդէ , կա՛մ թրջէ ,
Եւ կամ պընակէն ձեռքըդ ետ քաշէ :
— Ես առանց ատոնց մէկն իսկ ընելու ,
Կ'ուտեմ ու կարգամ փառք եւ աշխու ,
Պնակն առջեւդ է , կերակուրըդ կեր ,
Կ'ուզես բրդէ , կե՛ր , կ'ուզես մի բըրդեր : »
Այս խօսքէն մեծը շատ ցաւած անշուշտ՝
Կըռուփով մ'անոր խոցեց սընակուշտ .

Այնպէս որ խեղճը հոն լըռիկ ու մունջ
Փըռուեցաւ , քիչ ետք փըչեց վերջին շունչ :
Տեսաւ որ եղբայրն երբեք չընէր ձայն ,
Ուզեց այս անգամ սիրաշահիլ զայն .
Խըտխտցուց , մըշտեց , ըրաւ ամէն բան ,
Բայց մեռնող մարդը կուտա՞յ պատասխան :
Ուստի ըսաւ , « Ո՛չ կը բրդէ եւ ո՛չ
Կը թրջէ , եւ ո՛չ զգալին թողու պոչ ,
Ու կը սրդողի երբ բան մ'ալ ըսես .
Ի՞նչ ընեմ արդեօք ասոր ձեռքէն ես : »

22

« Դուն մարդ ըլլայիր , յովասակներն ալ քեզ գոն
ըլլային » . կամ « Ողտիկ գողը կ'ընէ տեղը » .

(Սեն ասամ օրայսրն , մայս տեղերն աւան
գուրպան օրայսր . եախօս՝ Տեղերի յայան եհրիկի
էտեր) :

Քանի մը վարպետ գողեր
Կ'ուզեն որ ուղտապանին
Մէկուն երամակ մ'ուղտեր
Գողնալով առնեն , տանին .

Սակայն ուղտի գողութիւն
Ի հարկէ չէ դիւրին բան ,
Ուստի խորհուրդ մը արթուն
Կ'ընեն գողեր միաբան .

Նախ ուղտերուն տիրոջ քով
Կը մօտենան հեղաբար ,
Եւ կապեն զայն հընարքով
Երբոր անի քընանար :

Արթնալով ուղտապանն՝
Թէպէտ գոռայ ու պօռայ ,
Բայց գոցելով իր բերանն
Կը կապեն ուղտին վըրայ :

Ի՛ ուղտին բոլոր երամակ
Իսկոյն կը չոկամանեն .

Թօ՛ւ , հիւ՛շդ , սախը՛ն , soխանա՛խ ,
Շիտակ քաղաք կը մտնեն :

Զայն ուղտերով ման կ'ածեն
Քաղքին թաղերն ու շուկայն ,
Որպէս զի խենդ մը կարծեն
Տեսնող մարդիկ ամենայն :

Յայնժամ մարդը պաղատէր ,
«Մարդի՛կ , ինծի օգնեցէ՛ք ,
Գո՛ղ են ասոնք , զիմ ուղտեր ,
Կ'ուզեն տանիլ . բռնեցէք : »

Սակայն գողերն անըզգամ ,
« Հեղ մը դուն խելօքնայիր ,
Յովատակ ուղտերն անգամ
Քեզ համար զո՞նք ըլլային : »

Ըսելով՝ միշտ անտարբեր
Կը շարժին : Եւ քաղաքէն
Դուրս ելլելով , անըմբեր
Ցաւով մարդը կը ձգեն :

23

«Զի զոռայիր առօտայրն , լէիր զորուեք
լեռնէն ի վար»

(Զոշտնայայտըն յայրօսա , հօիշտնայայտըն
պայրօսա) :

Բաւական ուղտ , խաշն ու արջառ
Կը տանէին Տօնավաճառ ,
Որոնց մէջ կար ուղտ մը տկար ,
Նոյնպէս էջ մըն ալ ապիկար .

Այնպէս որ , սոյն մեծ ու պըզտիկ
Բեռնակիր երկու կենդանիք՝
Մէկ քանի օր միւսներուն հետ
Բալելէ վերջ՝ կը մընան ետ .

Եւ տէրերն ալ թողլով կ'անցնին
Որ ճիշդ օրին վաճառն հասնին :
Երբ միսերնին քիչ չատ լինայ ,
Էշն ալ ուղտին կը մօտենայ
Թէ «Ո՛վ հսկայ իմ հօրեղբայր ,
Կ'ուզեմ այսօր մէկ մը զըռալ : »

— Զըռա՞լ , ըսաւ , ուղտը անոր .

Զըռա՛ որ մեր գլուխին նոր
Ու ծանրը փորձանք մը բերես .
Զեմ գիտեր ի՞նչ խելքի տէր ես : »
Վասն զի ուղտն աղէկ գիտէր
Որ՝ թէ մէկը զիրենք գիտէր ,
Անշուշտ պիտի առնէր տանէր
Ու վըրանին բեռ բեռցընէր :

Էջը՝ այն օր ձայն չի հանեց .
 Բայց միւս օրը կրկին փորձեց :
 Ուղտն այս անգամ ըսաւ « Յիմա՛ր .
 Քեզի ըսի թէ մի՛ զրոա՛ր :
 Գէթ համբերէ՛ երկու շաբաթ ,
 Մինչեւ գիրնանք եւ ուժովնանք : »
 Շաբաթ մըն ալ կ'անցնի . բայց չէ՛ ,
 Իշուն արիւն զինք կը տանջէ .
 Եւ ա՛լ ուղտին չի հարցուցած՝
 Կը զոգըռայ ու կ'աւաչէ
 Այնպէս ուժգին եւ համարձակ
 Որ շուրջ դաշտին տայ արձագանք :
 Եւ ճիշդ ուղտին ըսածին պէս ,
 Հասնի փորձանքն անմիջապէս .
 Զի նոյն ատեն քանի մ' ուղտ' պան
 Դիպմամբ կ'ընեն հոն իջեւան .
 Էջն ու ուղտը իսկոյն բռնեն ,
 Երկուքին ալ բռն կը զընեն ,
 Բեռը ուղտին թէ եւ հոգ չ'էր ,
 Եթէ վըրան ալ չի հանգչէր :
 Վասն զի , տե՛ս գործին գէշը
 Որ , երբ ձամբան կ'յոգնի էջը՝
 Անոր բռն ալ ուղտին վըռայ
 Կուտան : Էջն հոգ ալ կը զրոայ :
 Եւ երբ կ'ելլեն լեռնէն ի վեր ,
 Էջն ալ կ'ըլլայ խեղճ ուղտին բռն :
 Այս ամենը՝ համբերատար
 Ուղտը մինչեւ լերան կատար
 Հանեց . բայց երբ զառ վար դարձան ,
 Այն ատեն ինքն ալ հանեց ձայն .
 Ըսելով թէ . « Ո՛վ իմ ընկեր ,
 Կամքըս կ'ուզէ մէկ մը ցատկել : »

— Զէ՛ . ամա՛ն չէ՛ , ո՛վ հօրեղբայր ,
 Զէ՛ . ցատքես նէ , ես կիմամ վար »
 Պատասխանեց իշուկն յիմար .
 Եւ վախէն յոյժ կը դողդողար :
 Ուղտը դարձաւ , ըսաւ էջին
 « Պէտք էր որ դուն ալ ուրիշին
 Տըւած խըրատն ընդունէիր
 Որ հիմա վախ չ'ունենայիր :
 Դաշտին մէջ քեզ զրոալ պէտք չէր .
 Ես ալ այստեղ չ'էի ցատքեր : »
 Մէկ մ'ալ բռններն այնպէս թոթուեց
 Եւ իր ամբողջ ուժով ցատկեց ,
 Որ էջն ալ վար գըլորեցաւ
 Եւ արժանի պատիժն առաւ :
 Այն որ մեծի խօսքին չ'անսայ ,
 Ինքն ալ անկէ բան չը յուսայ :

24

« Լե՛ն ֆայէ , լե՛ն ֆայէ . լեռն որ լֆայէ ,
 ձգնաւոր դուն ֆայէ » .

(Տաղ եիրիւ , տաղ եիրիւ , տաղ եիրիւ մէզսե
 ապսաղ սեն եիրիւ) :

Ճգնաւորի մը քօղին տակ
 Գեղէ գեղ ու քաղքէ քաղաք
 Կըռնակը մորթ , ձեռքը տապար՝
 Կը պըտըտէր մարդ մ'ապիկար :

Ասի ամէն ո'ւր որ երթար
Շարաթներով հոն կ'անցընէր :
Այնպէս չինձու խաղեր կանչէր
Որ ձեւանար սուրբ եւ արդար :

Ան տարին չատ սաստիկ ճըմեռ
Կ'ըլլայ : Ասի կը գտնուէր
Գիւղ մը . ատ տեղ պիտի մընայ ,
Բայց միջոց մը պէտք է զըտնայ .

Համոզելով գեղացիներն՝
Կ'ըսէ . « Երբոր անցնի ճըմեռն ,
Պիտի ըսեմ նա դիմացի
Հեռանը որ ելլէ , չըջի : »

Պարզ գեղացիք կը հաւատան ,
Եւ չատ յարգ ու պատիւ կուտան
Ինչպէս նաեւ առատ առատ
Կը նըւիրեն ոսկի , արծաթ :

Կ'անցնի ճըմեռն , կուգայ գարուն
Ու կը հալի ձիւն լեռներուն :
Եւ կը խնդրեն գեղացիներն ,
Որ կատարէ իր խոստումներն :

« Շա'տ լաւ , կ'ըսէ , աստե՛ղ կեցէք ,
Ու ինձի հետ աղօթեցէք ,
Շտըը կ'երթամ լեռը ելնել
Եւ զայն տեղէն քալեցընել : »

Աղօթքէն ետք , մորթն ու կացին
Առնելով ինքը առանձին՝
Կ'երթայ , կայնի լեռան վերեւ՝
Բոլորին դէմը ակներեւ :

Եւ լեռանը կ'ըսէ , « Բալէ' ,
Ո'վ լեռ , քալէ' , ելի'ր քալէ' , »
Քանի մը ժամ զայս կը կըրկնէ ,
Մինչեւ որ օրը կը մթնէ :

Սաղայն լեռը հրբեք լսե՛ր .
— Բան մ'էր որ կեղծ մարդը կ'ըսէր —
Յայնժամ ի ցոյցըս գեղացոց ,
Ձայրոյթ , ցատում նա ձեւացուց ,
Եւ վերջապէս . « Ո'վ ճըգնաւոր ,
Տեսար որ լեռն չի քալեր կոր ,
Դո՛ւն քալէ . եւ մընաք բարեաւ »
Ըսաւ , փախաւ , կըծիկն գրաւ :

25

« Փողը տուողը կը յալէ փողը . »
(Փարայը վերէն տխրոյի յայար) :

Փորձ եւ շահագէտ կար մէկ իշապան ,
(Կարծեմ անունն ալ պիտ' ըլլար Շապան)
Որուն շարունակ գործն էր գիւղ , աւան
Երթալով ծախել կըտաւ ու սաւան :
Գիւղին մէկին մէջ ծախելով բոլոր
Ապրանքները , ետ քաղաք գալու օր՝

Ճամբայ չ'եկած՝
Իր ան եղած
Գիւղին ամէն
Տղաքն իրմէն
Կը խընդըրեն՝
« Թէ երբ վերստին
Դառնաս ասղին ,
Բեր մէկ սնտուկ
Մեզի տխրոյի : »

Որոնցմէ միայն մէկ խելօք տըղայ
Տալով տաս փարա, ըսաւ, թէ. «Աղա՛,
կը խնդրեմ քեզմէ, սա ըստակա ա՛ռ,
Աղուոր տիւրսիւ մ'ալ բեր ինծի համար:»
Մարդը բոլորն ալ «Շա՛տ լաւ» ով խաբեց.
Բայց փարա տըղող տղան միտք պահեց:

Եւ վերադարձին
Երբ քովը գացին,
Ոչ մէկն չ'հասաւ
Իրեն ուզածին:
Պատճառն որ հարցան,
Սա խօսքն ստացան:

«Ոսօք տալը ա՛յլ է, բերելը ա՛յլ է.
Փարան տըղողը փողը կը չալէ:»
Հոտ բոլոր տըղաք ամօթ'հար եղան,
Երբ տիւրսիւն առաւ մինակ ան տըղան
Որ փարան տալով ընդունեց մարդէն.
«Զի առանց փողի բան չ'ըլլար արդէն:»

26

«Զ'անցնիր քեզմէ հոգիի՝ ինձմէ ազիի ցաւը:»
(Նէ սէնսէն կիսէր ձիկեր բարեսի. նէ պէնսէն
կիսէր գոյրուզ եարեսի):

Պարսկաստանում կար
Մի նըւագահար,
Որուն ներդաշնակ
Զարնըւածքին՝ յար

Ոչ մարդիկ միայն,
Այլ նո՛յն իսկ անբան
Կենդանիք համայն
Էին սիրահար:

Ապացոյց կուզէ՞ք. — Այս՝ շատ իմաստուն
Ճարտար մարդն, ամէն օր, առաւօտուն
Երբ իր քընարը առած կ'զարներ,
Տան պատին ծակէն օձ մը դուրս կ'ելլէր.
Եւ մինչ քընարին ձայնը վերջանար,
Մարդուն առջեւը լուռ մունջ կը կենար.
Ետքը հոն մէկ մեծ ոսկի կը ձըգէր
Եւ ետ իր ծակին մէջ կը սողոսկէր:

Այս սողունաբեր
Ոսկին էր տարբեր
Եւ յոյժ թանկագին
Մէջ Պարսիկ ազգին.
Ոյց իւրաքանչիւր
Կ'արժէր հինգ հարիւր.
Զորքս ամէն անձ
Կ'առնէր զերդ մի գանձ:

Մարդուս ըսկիզբը աղէկ ըլլալէն
Բարի գալու է վերջն ամէն ատեն.
Քանզի աս մարդը, լաւ ըրէ՛ք մըտիկ.
Օր մը կանչելով իրեն մէկ հատիկ
Քըսան տարեկան կըտրի՞ճ զաւակը՝
Յոյց կուտայ օձին դուրս ելած ծակը.
«Երբ զարնես քընարդ, կ'ըսէ, օրական
Բերէ օձը մէկ ոսկի պատուական:

— Կլոր ոսկի մը —
Զըսես մէկ մը:
Ու ես պիտ' երթամ
Վաղն Ամսթերսամ:

Գուցէ հոն մընամ
Երկու երեք ամ :
Գործիդ տէր եղի՛ր ,
Գէշի մ'հետեւիր : »

Հետեւեալ օրը՝ նա կ'իյնայ ձամբայ ,
Տըղան ալ քընարն առնելով , կ'երթայ
Նըւագել , հօրը խօսքին համեմատ :
Եւ իրօք զըտնէ ոսկիէն մէկ հատ :
Քանի մը ամիս այս եղանակաւ
Ոսկիներն առաւ . բայց տակաւ տակաւ
Ուզեց ըսպաննել օձը , եւ ամէն
Ոսկւոյն տիրանալ լոկ մէկ անգամէն :

Եւ ըստոյգ ըրաւ
Իր կամքն անիրաւ .
Բայց ինքն ալ եղաւ
Հոն կենազըրաւ :
— Օձն՝ ոսկին ձըգած՝
Ներս որ կը սողար ,
Չարկաւ մի տապար ,
Ըրաւ ազին բաց .

Երգ բոյնը քանդեց , բան մ'որ չի գըտաւ ,
Մեծ տրտմութիւնով խոր քունի մըտաւ :
Օձն ալ առիթէն օգուտ քաղելով՝
Մեռցուց զանիկայ թունաւորելով : —
Շուտ՝ հօրը հասաւ որդւոյն մահուան գոյժ ,
Որ շատ ցաւելով , կորսնցուց իր ոյժ .
Բայց անմիջապէս դարձաւ հայրենիք ,
Եւ հասկըցաւ այն մահուան գաղտընիք :

Քանի մը օր ետք ,
Իր քնարը ձեռք
Առնելով՝ զընաց
Այն ծակին դիմաց

Նըստաւ հընչեցուց
Աւիւնով մ'որ օձն՝
Ծակէն երեւեցաւ ,
Բայց ա'յն տեղ կեցաւ :

Մարդը տեսաւ որ օձը ծակէն դուրս
Ձի հաներ գլուխը , ըսաւ . « Եկո՛ւր հոս :
— Ո՛չ , ըսաւ օձը , ո՛չ , զի ասկէ վերջ
Տեւական ռիս մը տիրած է մեր մէջ .
Քու տըղադ կըտրեց թշուառիս ազին ,
Ես ալ ա'ն զարկի հանեցի հոգին : »

27

« Հոգիւն քոյիւն անուշ է » .
(Ճանն անիտրսէն արարչի սրբ) :

« Արջը իր ձագին վըրայ
Ա'յնքան զըթայ , գուրգուրայ՝
Կ'ըսեն կենդանաբաններ ,
Եւ ա'յնքան ալ սաստիկ սէր
Ունի , որ իր զըրկին մէջ
Սեղմելով տայ կեանքին վերջ : »
Բայց տեսնե՛նք թէ ասի միշտ
Այսպէս կ'ըլլա՞յ , թէ ոչ՝ վիշտ
Մը երբ կուգայ իր զըլխուն ,
Ոտքին տակ կ'առնէ թոժիւն :
Քանի մը բանգէտ մարդիկ
Արջն ու ձագը բաղանիք
Տանելով ա'յն եռուկ սալ
Ըսուած տեղը երկուքն ալ
— Թօժուն ու մայր խընամոտ —

Կը թողուն իրարու մօտ :
Մայրը որ կը զգայ տաքը ,
Իսկոյն կը շալկէ ձագը .
Բայց երբ թաթը կ'այրէ սալ ,
Կ'իջեցընէ շալկէն վար ,
Կը կոխէ անոր վըրայ ,
Ինք թնծկայ, ան մըրմըռայ :
Յայնժամ կ'ըսեն՝ « Կաթոգին
Մայր մ'իսկ թոքէն իր հոգին
Ա'լ աւելի կը սիրէ : »
Այս ալ այսպէս եղեր է :

28

« Ձաղացը հեղեղն է սարեր , լեզուակ կը փնտռէ »
(Տէկիրմէն սեյէ կիթմիշ , յախախընը արայօր) :

Դից ատենը , Տուրուբերան
Գաւառին մէկ ձորին բերան՝
Մեծ աղօրիք մը կար շինուած :

Նոյն աղօրիք՝

Շատ աղուորիկ

Լեզուակ մ'ունէր . — մըշտաշարժ էր —

Որ ամբողջ ջաղացը կ'արժէր ,

Ձանի չաստուած էին չինած :

Եթէ երկանն

Իսկ չ'ընէր ման ,

Լեզուակն ինքնին բարակ ալիւր

Կ'արտաղըրեր օրն հազար լիւր :

Գարնան օր մ'ալ երկնէն տեղաց

Լերան վերեւ

Առատ անձրեւ .

Հեղեղ կազմեց , եւ ջըրաղացն
Առջին խառնեց , առաւ , գընաց :
Որուն տէրը՝ տարիքն առած

Գեղացի մ'էր ,

Բան գործ թողեր՝

Շարունակ այն ձորը կ'երթար

Կը փընտըռէր լեզուակ վեր վար :

Օր մ'ալ մէկ մարդ մը հանդիպած

Ըլլալով հոգ՝

Եկաւ իր մօտ ,

Եւ հարցուց թէ « Աս ի՞նչ է որ

Միշտ ձորին մէջ ման կուգաս կոր :

— Ա'խ , մեծ ձիւն է գըլխուս եկած .

Հեղեղն անիրաւ

Աղօրիքս տարաւ :

Աղօրիքը այնքան հոգ չէ ,

Լեզուակն է որ զիս կը տանջէ : »

Մարդն այս բանին խիստ զարմացած՝

Քրմիծաղով

Մ'ըսաւ անոր՝

« Ամբողջ ջաղացը հեղեղ տարեր է ,

Ասի դեռ կեցեր՝ լեզուակ կը փնտռէ : »

29

« Տան սիրոջ գործին պէտք չէ խառնուիլ »
(Էմ սահիպիւնին իշինէ գարշնազար) .

Կ'ըսեն թէ օր մը Մեծըն Աղէքսանդր՝

Ընկերակցութեամբ մեծ եպարքոսին՝

Պըտոյտի կ'ելլեն , եւ այսըր անդըր՝
Կ'իջնեն գիւղ մը որ մօտ էր Նեղոսին :

Իբրեւ հիւր կը մնան տուն մը այն գիշեր ,
Տուն մը ոյր տանտէրն էր մի այնպէս մարդ
Որուն վիճակը հարկ չէ հոս յիշել .
Ըստ երեւոյթին էր ուրախ , զըւարթ :

Ասի՛ իր երկու հիւրերուն անդու
Պաշտելով՝ իրիկունն ընթրիքի ատեն՝
Եփեց ու բերաւ տարեկան մէկ ուլ .

Եւ մինչ յօտընկայս կը պաշտէր անդէն ,
Եպարքոսն ըսաւ թէ « Ինչո՞ւ համար
Ոտքի կեցած էք , նըստեցէ՛ք հանդարտ .
Եւ թէ աւելորդ ծախքի ի՞նչ հարկ կար .
Իրաւ որ թողուք մեզ շնորհապարտ : »

Տանտէրն՝ որ զանոնք բընաւ չէր ճանչնար ,
Բարկացաւ մէկէն . մեծ եպարքոսին
Ապտակ մ'ուղղելով՝ « Չե՞ս մի ամբչնար .
Ի՞նչ կը խառնըւիս տանտիրոջ գործին : »

Լըռեց եպարքոսն , երբէք բան չըսաւ ,
Այլ իր Վեհափառ սեղանակցին հետ
Հանդարտ անխըռով ուտել ըսկսաւ՝
Տանտիրոջ ըրածն սեպելով ումպէտ :

Առաւօտ ալ , դեռ անկողնէն չ'ելած՝
Իբըր նախաճաշ բերաւ ձոխ սեղան .
Եւ ճաշի համար խորովեց մի այծ
Չոր ճաշակելով շնորհակալ եղան :

Բայց եպարքոսը՝ « Ուղճոս չի՛ տանիր ,
Ըսաւ , քու մեզի ըրած ծայրահեղ
Ծախքիդ : Կը բաւէր քիչ մը հաց , պանիր ,
Կամ մէկ քանի ձու՝ ըրած ձուաղեղ : »

Մարդն՝ « Այս ըսածըս պահէ՛ յիշատակ .
Տանտիրոջ գործին պէտք չէ խառնուիլ »
Ըսելով , տըւաւ դարձեալ մի ապտակ
Չինքը մեղքըցող յարգելի հիւրին :

Թէեւ եպարքոսն այս անգամ ալ ձայն
Չի հանեց , ւ՛ իրեն տըւին հըրաժեշտ ,
Բայց միտքը պահեց ապտակները այն ,
Լուծել իր վըրէժն անկէ անհրաժեշտ :

Պալատ դառնալուն հետեւեալ օրը ,
Վայելուչ պատուով , վեհափառ իշխանն
Կը հըրաւիրէ գեղջուկ տանտէրը
Որմէ վայելած բարեացը փոխան

Ամբողջ քառասուն օր պալատին մէջ ,
Ուր եպարքոսն ալ էր խրախճանակից ,
Կարծես թէ բընաւ չի պիտի գար վերջ
Տըրուած մասնաւոր խըրախ խնջոյից :

Արդ՝ եպարքոսը առիթ կը փնտռէր
Որ գեղացիէն կերած ապտակին
Վրէժը՝ կերպով մը՝ ա՛տ տեղը առնէր .
Սակայն չի հասաւ իր նըպատակին :

Շատ փորձէն ետքը՝ օր մ'ալ եկաւ թէ
« Ո՛վ պատուական հիւր , մեր Տէր Վեհափառ
Մըտադիր է վաղն այստեղը մորթել
Քառասուն տըղայ քու սիրուն համար .

Աստուծոյ սիրո՛ւն , կը խընդրեմ քենէ
Արգելք ըլլաս որ Վեհափառը ատ
Մըտադրութիւնը ի գործ չի դընէ
Չմորթէ տղաներէն եւ ոչ իսկ մէկ հատ : »

Իսկ գեղջուկ հիւրը՝ կարի զայրացած՝
Ապտակ մըն ալ հող իրեն խօսակցին
Չարնելով՝ ըսաւ թէ « Անշուշտ խենդցած
Ես , ի՞նչ կ'խառնուիս տանտիրոջ գործին : »

Տիեզերակալ տանտէր մ'է անի .
Թէ ուզէ , կրնայ հինգ հարիւր տըղայ
Մորթել , անոր մարդ կրնա՞յ խառնըւիլ : »
Դաս մ'ալ ասկէ ա՛ռ , ընթերցող աղա՛ :

30

« Վերջին ապաշար , օգոս չ'ունի բնաւ » , կամ
« Մեղի եղաւ ախոռին մէջը պառկողին . »

(Սօս փիւշմանըդ ժայտէ էքմեզ , եախօս
Եազըզ օշոռ ախրսափի եաքանա) :

Չե՛մ գիտեր թէ ո՞ր
Քաղքին մէջ՝ մի օր՝
Գեղացիին մէկը իւր
Բարեկամին տունը հիւր
Կ'ըլլայ . Երբոր իրիկունն
Քիչ մը նստին , կուգայ քունն ,
Ելլել պառկիլ կ'ամաչէ
Ուստի գէշ գէշ կ'յօրանջէ .
Նոյնպէս տանտիկնոյն
Կուգայ անուշ քունն .
Մօտիկ նըստած իր էրկան՝
Տըւած էր ծունկը ծնկան ,
Կըյօրանջէր , կ'մրափէր ,
Մերթ կը ցատքէր , կը սթափէր .
Կարծես հիւրին յօրանջման
Հանդէպ կուտար պատասխան .

Գանք որ էրիկը
Նոյն օր ցորեկը
Քընած ըլլալով՝ լըռին՝
Մինչ կը նայէր կնոջն , հիւրին ,
Միտքը եկաւ սա՛ կասկած .
« Ձըլլայ որ կինս խօսք տըւած
Ըլլայ մարդուն : Զի ասոնք
Միմիանց կ'ընեն աչք եւ յօնք .
Պէտք է լուրջ կենամ ,
Ու վերջն իմանամ . »
Դեռ հիւրն ու կին յօրանջէին .
Դուցէ քիչ մ'ետք ալ նընջէին :
Մարդուն կասկածը աւելցաւ ,
Ու չար խորհուրդ մը յըզացաւ .
Այն է՝ կընիկն ախոռ տանել
Եւ գաղտ զանի հոն ըսպանել :
Տարաւ զերդ ըսպանդ
Ըսպանեց զայն անդ ,
Բայց , երբ դարձաւ հիւրին մօտ ,
Զինքն ալ պատեց քունը հող .
Բազմոցին վրայ երկընցեր՝
Կը ներհէր , կը յօրանջէր ,
Ելաւ զընաց սոյն դահիճ ,
Ձըգեց երկու հատ մահիճ .
Հիւրը մըացուց անկողին ,
Եւ՝ « Մե՛ղք ախոռը պառկողին »
Ըսելով՝ ինքն ալ նընջեց .
Սակայն քունը զինք տանջեց :
Եւ մինչեւ վերջն իր կենաց ,
Չ'երթար ոճիրն իր գիւմաց :
Անխորհուրդ մարդն՝
Արդէն արդ
Իրեն դործոց արդիւնքէն
Ձըլլա՛ր մէկ օր մ'իսկ հանդարտ :

31

«Ըրաւ գողութիւն, առաւ թողութիւն» :

Չարագործ, գող ու աւաղակ,
— Որն ալ ըսես, կը յարմարի —
Չարութիւններ հազար տեսակ
Ընելէ ետք ութ-տաս տարի,
Մարդ մը՝ սըրտէն՝ նախ առանձին
Ձըղջալով՝ օր մ եկեղեցին
Քահանային քով կ'երթայ որ
Խոստովանի մեղքերն անոր,
«Մեղայ» չըսած՝ մէկ մ'ալ անդէն
Տէր պապային գօտւոյն փաթէն
Կը վերցընէ ժամացոյցը
Ու կը դնէ իրեն ծոցը :
Ուրիշ մեղքերն խոստովանած
Բայց «Արձակում» ը գեռ չառած՝
Մեր տէր-պապան կը հարցընէ
Թէ՛ ա'լ մեղք որ ունի, գուրցէ :
«Լաւ կը խորհիմ, կը մըտածեմ
Թէ՛ ժամացոյց մ'ալ գողցած եմ .
Չայն ալ քեզի տամ, ո'վ Տէր Հայր,
Թող ըլլայ մաշիկ պէս հեղալ»,
Որ կ'ըսէ, Տէր Պապան՝ «Տըղա՛ս,
Ատի պէտք է իր տիրոջ տաս :
Չէ՛, ելի՛ր, բուն տիրոջը տար,
Եւ անկէ ալ ներումըդ առ :»
— Տըւի տիրոջն, ետ չի առաւ :
— Ուստի քովըդ պահէ», ըսաւ .
Եւ արձակում անոր տըւաւ :

Իսկ երբ զընաց անիրաւն այն,
Ետքը գիտցաւ մեր Տէր-պապան
Որ իր ժամացոյցին՝ իսկ գող
Եղած էր նոյն խոստովանող :

32

«Խօսիմ առտը յըրար, սխալը կ'ըրրայ»
(Սէօգիւն ետլանը օլմագ, եսնըրչը օլուր) :

Ինչ ատեն վարի առակը կարդաք,
Կարելի է թէ դուք ալ չի հաւատք .
Բայց բան մը երբ քիչ շատ հաւանական
Որ ըլլայ, պէտք է մարդիկ հաւատան :
Սուտով փուտով
Ուղտն սապատով
Կուլ կուտային երկու ընկեր,
Երբ տէրը հետը չը լինէր :
Օրին մէկը՝ այս սուտասաց
Մարդոց մէկը ճամբան կայնած՝
Կ'ըսէր թէ՛ «Մարդիկ, մէյմը քովս եկէ՛ք»
Երկինքէն շան ձայն կուղայ՝ լըսեցէ՛ք :»
Մէկէն մարդիկն
Իր բողբոխէն
Առնելով՝ «Ո'վ վատ, անհաւատ,
Ըսին, երբեք հղա՞ծ է ատ
Տեսակ բան մը՝ սկիզբէն ի վեր»
Եւ ըսկսան բերնին զարնել :

Սաստիկ կատղած , բորբոքած՝ ա'յն աստիճան
Որ պիտի տային կեանքին իսկ վախճան ,
Թէ անմիջապէս ընկերն չը հասնէր ,
Եւ անոր սուտը սապէս չ'հաստատէր .

« Ինծի՛ մըտիկ

Ըրէք , մարդիկ .

Ամէնքնիդ ալ հիմա պիտոր

Հասկընաք բուն գաղտնիքն ատոր . »

Ըսաւ . « Խօսքին սուտը չըլլար ,

Այլ սըխալը կայ անպատճառ :

Այո՛ , շան ձայն մը լըսուեցաւ վերէն ,

Զի արծիւը շան լակոտ մը՝ վարէն

Յափըշտակելով՝ մինչ վեր սըլանար ,

Ան՝ վախէն՝ կ'ոռնար ու կը մըրմըռար . »

Հըմուտն

Իր սուտ

Խօսքն իսկ զընէ իրաւի տեղ .

Բայց տըգէտը

Ոտքն ու ճիտը

Կը կոտորէ ամէն տեղ .

33

« Կախաւեն ըրէ՛ ինը հարիւր զեղջ ,
Որ իջեցընեմ ուղտը դաշտին մէջ . »

(Սեն Բեֆիկի ենտի'ր եիւզէ ,

Տեվէյի ենտի'րէն տիւզէ) :

Թէ ինչ եգեր է ,

Լաւ մըտիկ ըրէ՛ .

Համբաւաւոր սըտախօսին՝

Մէկն հըրացան առած ուսին՝

Կ'ելլէ , կ'երթայ գիւղ մ'որուն առջեւէն

Գետ մը կը հոսէր միշտ կարկաչելէն :

Հիւր կ'ըլլայ իր մէկ բարեկամին տուն ,

Գեղացիք կուգան հոն նըստիլ իրկուն .

« Ինչ կայ , չիկայ , » կը հարցընեն .

Կ'ըսէ որ « Մէկ հըրացանէն՝

Ճամբան՝ զարկի հազար կաքաւ .

Բայց մէկն անգամ ձեռքս չ'իսկաւ . »

Պարզամիտ մարդիկ կ'ապշին կը մընան

Մինչեւ կ'իմանան գործին սուտ ըլլալն :

Մինակ , մէջերնէն մարդ մը փորձառու՝

Հեգնական շեշտով՝ կ'ըսէ թէ « Հերու

Մենք ուղտ մ'ունէինք՝ որ գէմի լեռնէն

Կ'երկարէր վիզը , ջուր խըմէր գետէն . »

Կաքաւառպանը . « Իմ խաթերս համար ,

Կ'ըսէ , խնդրեմ , հեղ մը ուղտն իջուր վար :

Գեղացին կ'ըսէ

Թէ « Ինծի՛ լըսէ .

Դուն կաքաւէն ըրէ՛ ինը հարիւր զեղջ ,

Որ իջեցընեմ ուղտը դաշտին մէջ : »

Խարդախ զրոյց , սուտ առակ
Կ'ընեն մարդը խայտառակ :
Եւ՝ « Սուտին ոտքն է կոտրած »
Կ'ըսէ Հայուն սի առած :
Եւ վերջապէս իր ճակատ
Կը զարնըւի պատէ պատ :

34

« Վերմակիդ համեմատոս ոսֆի երկնցուր . »
(Եօրկանընա կէօրէ այադընը ուզար) :

Հնդկաստանի Պիւռոս արքան՝
Անձնականին պէտքին համար ,
Կ'ուզէ վերմակ մ'ա'յնպէս յարմար
Որ չըլլայ կարծ եւ ոչ երկան :
Շատ պատուական եւ ծանրագին
Վերմակներ կը չինեն քաղքին
Վարպետները՝ մէկտեղ գալով՝
Եւ իրարու խորհուրդ տալով .
Սակայն Պիւռոս՝ անոնց ոչ մէկ
Զի հաւանիր բընաւ երբէք :
Քանի մ'օրէն , ա'յլ օրինակ
Կը պատրաստեն շատ մը վերմակ .
Ասոնք ալ չի հաւանիր նայնպէս՝
Թերութիւններ գըտնէ պէս պէս :
Վարպետները իրենց ամէն
Հանձարներն կը բանեցընեն .

Քանի մը հատ ալ կը տանին ,
Սակայն չըլլար , կ'յուսահատին :
Ասոնցմէ զատ , կար՝ կարի ծեր
Վարպետ մ'ալ որ վերմակ կարէր :
Սա հատ մ'առած՝ մեծ Արքային
Ներկայացաւ , որ իր գահին
Վըրայ բազմած կը մըրափէր :
Տեսնելուն պէս . ըսաւ , « Հո'ս բեր : »
Մէկտեղ գացին նընջասնեակ ,
Վըրան առաւ ծերին վերմակ .
Կարծ էր : Ոտքերն մնացին դուրս :
Ծերն իր խելքը բանեցուց հոս .
Այն փայտով որ ձեռքը կըրէր ,
Զարկաւ ոտքին եւ՝ « Ո'վ մեծ Տէր ,
Ոտքդ վերմակի'դ համեմատ
Երկնցու'ր , եւ մինչ իսկ մէկ մատ
Թող չ'երեւնայ » ըսաւ , լըռեց :
Այս խօսք ա'յնքան խինդ պատճառեց
Պիւռոսի , որ շատ առատ գանձ
Տալով՝ զրկեց մեր այն ծեր անձ :

35

« Ամեն տեղ տուն մը շինէ » .
(Հէր եէրսէ պիւրէր էվ եաի) :

Արքայորդոյն մէկը կ'ուզէ որ երթայ
Իր երկրին ամէն մէկ կողմը ման գայ .
Բայց դեռ ճամբայ չ'եկած՝ հօրը կը հարցընէ
Խըրատ , խորհուրդ որ նոյն կերպով գործ դընէ :

«Ահա՛, ա՛ս է քեզի տայիք իմ խորհուրդ
Կ'ըսէ արքայ-հայրը՝ խոհեմ, իմաստուն .
Եթէ երբէք ըլլայ քեզ պէս մէկ ճամբորդ,
Պէտք է շինէ գիւղ թէ քաղաք մէյմէկ տուն :»

Ճամբայ կ'ելլէ, ու իր իջած ամէն տեղ
(Գեղ եւ քաղաք) կը շինէ չէնք մը շքեղ .
Բայց նիւթական չէնք չէր անոր հօրն ըսած,
Այլ չէնք մը որ քան զայն է միշտ գերազանց .
Ինչպէս որ, երբ վերադարձաւ հայրենիք,
Վեհափառը բացատրեց զայն գաղտնիք,
Ըսելով թէ՝ «Բարոյական պէտք էր տուն
Շինէիր, որ մընար յաւէտ հաստատուն :
Շատ տեղ գացիր, ի հարկէ շատ չէնքեր կար,
Ոյց բնակչաց մէջէն քեզի օգտակար
Եւ պիտանի բարեկամ թէ չահէիր,
Յայնժամ ամեն տեղ տուն շինած կ'ըլլայիր :»

«Կասուի՞ն ճիշդ առջի գիշեր զատեղ պէսք եր .»
(Քէսիկին պաճաղընը իյլ կէճէ այլըմալը իսի) :

Տեղական սովորութեան համեմատ,
Փեսայ մը որ պիտի մըտնէր առագաստ,
Նախ եւ առաջ
Կըտրիճ եւ քաջ
Կերպով ու մեծ աշխուժիւ
Հարսին առջեւ կատուի մը ճիւ

Ջատէր, նետէր,
Ապա մանէր
Նէրա ծոցը, որ իրմէն
Սարսի, վախնայ նոյն օրէն .
Մի ու նոյն օր
Երկու աղուոր
Օրիորդներ հարս եղան .
Իրիկունը երբոր հլան
Իրենց առանձին
Սենեակներ գացին,
Փեսաններն ալ եկան .
— Ոյց մէկն էր խոհական —
Ասի բըճնեց
Իսկոյն զատեց
Կատուին ոտքը .
Անկից ետքը
Պառկեցան,
Քընացան .
Սակայն միւսը
Եզո՛ւկ, ափսո՛ս,
Նոյն օր չի կրցաւ .
Հարսն ալ նեղացաւ .
Թէեւ հետեւեալ
Իրկունը փորձ մ'ալ
Որ ըրաւ,
Եւ իրաւ
Բաղձանքին հասաւ,
Բայց Հարսը ըսաւ
Իր ատ էրկանը
Թէ «Առջի՛ իրկունը
Կատուին ոտքեր
Ջատեւ պէտք էր :»

37

«Կանաւքի՞ ես թէ ամուրի» .
— Տան վիճակի խելոյս կը հասնի» .

(Էփրի՞ մի սիւն , երկէն մի .
— Էփ հաշիւսէն աննարար) :

Իր նախնիքներէն էր ժառանգական
Ըլլալ հիւրասէր եւ ասպընջական
Համբաւաւոր քիւրտ Մէհմէտ Ալիի ,
Որուն տունըն էր միշտ հիւրերով լի :
Բընա՛ւ սա իրեն չէր սեպեր պարծանք
Այն ըրած ամեն յարգանք , մեծարանք :

Բայց օր մ'եղաւ
Որ իրա՛ւ իրա՛ւ
Այն բոլոր բարիք
Ըլլային չարիք՝
Գործելով մէկ ծանրը ոճիր
Եթէ չ'առնէր ետ իր վըճիռ :
Եւ ի՞նչպէս ,
— Ահա՛ տես .

Այդ օր՝ հեռու տեղէ մէկը հիւր կուգայ :
Տանտէրը զայն պէտքէն եւել կը հոգայ .
Միայն թէ՛ դիպամբ՝ տան սուրճն ըսպառած
Ըլլալով մեծ մըտածմունք մ'էր զինք պատած :
Կը խորհի որ հեղ մը հիւրը ճամբայ դնէ ,
Այնուհետեւ իր ընելիք բանն ընէ .

Սա խորհրդով
Որ՝ այլոց քով՝

Սուրճ չ'ունենալը չ'ելլէ երեւան :
(Կ'երթայ առանձին տեղ մ'սպաննել զայն)
Բայց երբ կը հասնի , կ'որոշէ մարդուն
Հետեւեալ խօսքը հարցընել թէ «Դուն
Ամուրի՞ ես թէ կանամբի . չիտակ
Խօսէ՛ , թէ ոչ լե՛ր սուրիս հըպատակ :
Մարդն հեռատես էր : Այս անակընկալ
Գալըստեան , հարցման եւ ըսպառնման
Կուտայ պատասխան
Սա խօսքերն միայն .
«Թէեւ ամուրի
Եմ , բայց կը հասնի
Խելքս տան վիճակի : »

Որով տանտէրը լաւ կ'ապահովէ
Թէ այն գաղտնիքը իր մէջ կը պահէ :
Տանտէրը ալ միւս խորհուրդը կ'աւրէ .
Եւ մեծ պատիւով հիւրը կը խաւրէ :

Եղա՞ր գաղտնապահ .
— Չունիս ա՛ն ու վահ :
Չ'եղա՞ր գաղտնապահ .
— Քեզ կը կարդան «վա՛յ» :

38

« Ուշ եկողն է անուշ եկեր »

(Այսա կելեն խօշ կելմիշ, կիւնսէ կելեն պօշ)•

Մարդ մը ունէր մի մեծատուն խընամի .

Մեծատուն, բայց յիմար՝

Յիմար եւ անքաղաքավար .

Որուն բռնած գործն էր խիստ ձանձրալի :

Զի յիշեալ մեծատունն

Ամեն առտու է իրիկուն

Իր խնամուոյն քովը նըստելու կուգար ,

Կը խըմէր, կ'ուտէր .

Ամնչնալն ի՞նչ է, չէր գիտեր

Ու ինքնիրեն ամենեւին չէր ըզգար :

Ա՛լ չափն որ անցաւ ,

Մարդը իրաւ ըստիպուեցաւ .

Որ օր մ'ըսէ խնամուոյն թէ « Անուշ եկու՛ր »

Ա՛ս խօսքն որ լսեց

Խնամին՝ ա՛լ ետքն սկըսեց

Հետը տանիլ պըտուղ , միրգ եւ կերակուր :

Շարաթ մը վերջ նորէն

Խընամին ըսաւ իրեն

Որ «Անուշ գայ» , բայց ո՛ւմ կ'ըսես. խընամին

Զ'էր հասկնար խրատ ,

Այս անգամ ալ առատ առատ

Շաքարեղէն կը տանէր Բայց հուսկ անգամին

Մարդն ասոր ծուռ երես

Ցըցուց , եւ «Ի՛նչ որ ալ բերես ,

Ըսաւ , ո՛չ , ամենեւին չեմ ընդունիր .

Այլ պէտք է հասկնաս

Որ , երբ քովըս գաս , Անուշ գաս »

Յիմարին ի՛նչ ըսես . չիմացաւ խնդիրն .

Բայց ամբողջ մէկ ամիս

(Մարդուն խօսքէն ցաւած՝ ըստ իս)

Ա՛լ չերեւցաւ . իսկ անկէ ետք երբոր եկաւ ,

Սիրով զինքն ընդունեց ,

Պէտքէն եւել յարգեց , պատուեց :

Մեր խնամին , այս հեղ , ինչ նըպատակաւ

Իրեն այնքան տրուած

Մեծարանաց զարմանք մընաց :

Միւսն երբ տեսաւ որ սա կրթի ապուշ ,

Ըսաւ թէ « Խնամի ,

Մի՛ կարծեր զիս քեզ թշնամի .

Ահա՛ , այսպէս երբոր ուշ գաս , գաս անուշ »

Խընամին ալ ուշ է՝ ուրուշ

Բերաւ գլուխն , եւ ուշ ուշ

Կուգար միշտ՝ ա՛լ անկէ ետք .

Որով եղաւ շատ անուշ :

39

«Մեր ճրագը մարեցաւ, ձերը վառեցաւ»

(Պիզիւմ յըրամեզ սեօնսիւ, սիզիւնիս եսնէսը)։

Շատ հազուագիւտ, պատուական եւ եռանդուն .

Մէկ ձի ունէր պարոն մը բարեկեցիկ :

Այն առածն որ գործածեն Տաճկաստանցիք

«Մէյ մէկ յանցանք ունի ամէն գեղեցիկ»

Շատ յարմար է այդ ձիին պիտ' ըսես դուն՝

Երբոր լըսես անոր մի այլ յատկութիւն :

Ամէն գիշեր, երբոր ալիքը տային ,

Պէտք էր քովը ճըրագ մ'ալ վառ պահէին .

Թէ ոչ՝ մինչեւ որ չի լուսնար, չ'էր ուտեր :

(Տիրոջմէն զատ այս բանն ալ մարդ չէր գիտեր) :

Մարդը այնպէս պահեց երեք չորս տարի ,

Կերցընելով առատ առուոյտ , յարդ. գարի :

Բայց եւ այնպէս չի զբաղելով ուրիշ ճար՝

Օր մ'ալ զանի քաշեց , տարաւ ի վաճառ :

Անմիջապէս միւշթերիներ դիմեցին ,

Տարիքն հարցան , վըրան հեծան , փորձեցին :

Երեւոյթը ամենեւին ըսելիք

Չունէր, ուստի տըւին անոր գինը լիք :

Պարոնը՝ մինչ կը յանձնէր սանձն ու պախուց .

Նոր տէրն ձիուն ուրիշ յատկութիւնքն հարցուց :

Քըմծիծաղով պարոնն անոր նայեցաւ .

Եւ «Մ եր ճրագն մարեցաւ, ձերն վառեց սւ»

Որ ըսաւ, խնդումով մը ձին տարաւ տուն ,

Շըփեց զանի, ալիք տըւաւ իրիկունն :

Բայց իրբ առտուն նորէն զընաց անոր մօտ ,

Տեսաւ որ ձին չէ կերեր յարդ, գարի, խոտ ,

Մի եւ նոյն բանն էր քանի մը օր դարձեալ ,

Եւ ըսկըսեց պարարտ , գէր ձին նիհարնալ :

Իրիկուն մ'ալ, ալիք տալէ ետք, վառեց

Ճըրագն, ինք ալ դէմը կեցաւ ու դիտեց .

Մէկ երկու օր փորձով տեսաւ որ, իրա՛ւ ,

Անոր ճըրագն չիջաւ, իրենն վառեցաւ :

40

«Չու - ուղոյն ուղիք ունեց կ'օգտէ եւ ունեց ոչ»

(Կեօյ եօլընըն պեմէգի, փմիկէ եարար փմիկէ
եարարեալ) :

Երբ վերջը գար այգւոյն պաղոյն ,

Քաղաքացիք մէջ չու-ուղոյն

Խուժք խուժք կ'երթային կուգային

Թէ՛ գիշերը Թէ՛ ցորեկին :

Օրին մէկն ալ, մինչդեռ մէկը

Այգետունէն ուղիքն տիկը

Շալակն առած՝ կամաց կամաց

Քաղաք կ'երթար, մէկ մ'ալ յանկարծ

Ճամբան շալկին տիկը պայթի
 Եւ բոլոր ռուփը կը վաթի :
 Մէկ մ'ալ տեսեր ես , անց ու դարձ
 Ընողներէն մէկն ալ քաղցած
 Ըլլալով՝ հոգ առանց հացի՝
 Ափով , ռուփին զլուխը կ'անցնի :
 Ռուփին տէրը զայն կը սաստէր ,
 Զի ունեցածը սոսկ այդ էր :
 Յայնժամ ուրիշ երկու անցորդ
 Ատ բանը որ կը տեսնեն հոգ ,
 Մէկը կ'ըսէ իր ընկերոջ .
 « Ճամբա՛դ քալէ , աչքդ ըրէ խուփ ,
 Զուռ-ուղւոյն մէջը վաթած ռուփն՝
 Ոմանց կ'օգտէ , իսկ ոմանց ո՛չ »

41

« Ո՛վ սիրս , բնաւ մի՛ պղտորիր . բան կայ քան զայս
 պիղծ զագիր »

(Պուշանմա՛ , կէօ՛նիւր , սէնի պօզսան պօզս
 սօգարըմ) :

Անդու , գործունեայ , բայց խեղճ եւ աղքատ
 Մարդ մը՝ կոյանոց ջըրհոր յարդարէր :
 Սա՛ իր ատ գործէն բընաւ չէր գարչեր ,
 Այլ ամէն ատեն ուրախ ու զըւարթ ,
 Ըստանձնած գործը գրլուխ կը հանէր :

Անձը՝ պաշտօնէն ո՛ր եւ է ձանձրոյթ
 Զը զգալու համար կը տանէր շատ փոյթ :
 Եւ եթէ երբէք ղիպէր կամ ըլլար ,
 Որ ինքնին զըզուէր կամ գարշանք ըզգար ,
 Կ'ըսէր առանձին
 Իր անձին .

« Դո՛ւն , ո՛վ իմ անձըս , մի՛ հըպարտանար ,
 Թէ ոչ՝ քեզ ասկէ աւելի վատթար ,
 Պիղծ եւ գարչելի բանի կը խոթեմ .
 Զի հըպարտութիւնն է բընութեան դէմ »
 Օր մ'ալ մէկ խորունկ կոյանոցի մէջ
 Աշխատած ատեն , պատահմամբ՝ անկէց՝
 Իրեն մէկ քանի հետեւորդաց հետ ,
 Կ'անցնէր՝ ձի հեծած՝ մի մեծ զօրապետ :
 Աս վերջինը՝ հոգ

Լըսեց որ տըղմոտ

Վայրին մէջ գործող խեղճ կոյայարդար
 Ան վերոյիշեալ խօսքերն կը կարդար :
 Խիստ շատ զարմացաւ զօրապետն ատոր .
 Եւ զնաց , բայց լսեց երբ պատճառն՝ այդ օր՝
 Իրեն մօտ բերել տալով զայն հէգ մարդ՝
 Նըստեցուց պատուով , եւ ըսաւ թէ « Արդ՝
 Յայտնէ՛ ինծի թէ ո՛ր բանն է որ ա՛տ
 Քու տեսած գործէդ կրնայ ըլլալ վատ »
 — Իմ գործէս վատթար միայն մէկ բան կայ .
 « Ծառայութիւնը չունի հոմանի ,
 Զի հըպատակ է միշտ հըրամանի .
 Այո՛ , որքան ես եմ տըղմաշաղախ ,
 Բայց հացը կ'ուտեմ հանգիստ եւ խաղաղ »

«Արեգակը զի՛ս կը նեղէ, ե՛ս ալ քեզ».

(Կիւնեշ պէնի սրգոյօր, պէն տէ սէնի):

Առաւօտ էր .
Ամպ էր պատեր
Ու մըթնտեր
Կապոյտն եթեր ,
Ձիկար արեւ
Երկնից վերեւ ,
Սյլ կը տեղար
Առատ անձրեւ :
Գեղջուկ մ'եւաւ ,
Տըրեխն հագաւ
Եգներն առաւ ,
Դաշտը տարաւ ,
Որ արտավար
Մը հող ալ կար՝
Ձա՛յն ալ հերկէր ,
Եւ սերմ ցանէր :
Երբոր դաշտ հասաւ ,
Օգն ալ ըսկըսաւ
Բացուիլ , բայց տակաւ
Տըրեխը չորցաւ
Քիչ մը որ անցաւ ,
Տրեխը քար դարձաւ

Որ եւ սեղմեց մարդուն ոտք ,
Կարելի չ'էր մընալ բոկ ,
Քանի որ գընաց աւելի՛ նեղէր ,
Եւ մարդն ըսկտաւ տըրեխն անիծել ,
Մինչեւ իսկ ցաւէն ոտքը կը զարնէր
Գետին, եւ կը ծուլուտանքներ թափէր :

Թէեւ տըրեխն երկար ատեն համբերեց ,
Բայց չափը որ անցաւ , զայն յանդիմանեց ,
Ըսելով թէ «Ո՛վ մարդ , որքան յիմար ես .
Արեգակը զի՛ս կը նեղէ, ե՛ս ալ քեզ» :

«Աղէ՛կ է մեռնի Հնդիկ մը միայն, քան թէ
կորսուի ողջոյն Հնդկաստան».

(Պիր Հիւնս երգը յաճաղընա պիր Հիւնսի Եօշսիւն) :

Բամպակը՝ բուն Հնդկաստանի բոյս մի էր ,
Այն ատեն , երբ օտարաց հետ Հընդիկներ
Չէին ըներ բընաւ յարաբերութիւն :
Եգիպտացիք հանապազ գործէին գուն
Թէ ի՞նչ ըներ, որ այն բոյսը արտածեն ,
Եւ բերելով իրենց երկիր մըշակեն :

Հասան իրենց բաղձածին . բայց չը գիտեն
Թէ ի՞նչպէս սերմ ցանեն եւ կամ մըշակեն :

Ուստի, ինչպէս որ է, ասոնք Հնդիկ մ'ալ
Կ'որսան, անոր ձեռքով բամպակ ցանել տալ:

Հնդկաստանի մէջ կը լըսուի հոն ու հոս
Թէ բամպակը մուտ գըտեր է Եգիպտոս:
Կ'ուզեն գիտնալ թէ մըշակողը ո՞վ է.
— Եւ կ'իմանան որ անիկայ Հնդիկ մ'է:

Հնդիկները շատ կը ցաւին այս բանին:
Եւ վերջապէս սա որոշման կը յանգին.
Այսինքն է՝ ա՛յն Հնդիկը ըսպաննուի,
Հնդկաստանէն դուրս բամպակը չի ցանուի:
Ըսելով թէ «Լա՛ւ է, Հընդիկ մը միայն
Մեռնի, քան թէ փըլչի ամբողջ Հնդկաստան»:

44

«Անխորհուրդներու ձեռքէն աւերապահ եղած է
բուն»:

(Տէնֆսիզէր էյիմսէն պայգուշ վէրանէյի
պէրէր):

Աւերակաց մէջ մի բուէճ՝
Կեանք կ'անցընէր թշուառ եւ խեղճ:
Օր մը ելեր, քովն են գացեր
«Թէ՛ դուն քաղաք է՛ր չ'ես իջներ»:
Աւերակները միս մինակ
Կը հսկես: Քեզ կը մեղքընանք:
— Քաղաքին մէջ ես գործ չ'ունիմ:
Օրական չորս հինգ թռչուն՝ իմ
Փորիս բաժին կուտայ Աստուած,
Ա՛լ ինչո՞ւս պէտք, որ չի ցաւած

Գըլուխըս գամ, քաղաք խոթեմ,
Չէ՛, վիճակէս ես շատ գո՛հ եմ»:
Սակայն զանի հըրաւիրակը
Ինչպէս որ է, տանին քաղաք:
Մինչ կը մտնեն քաղաքին մէջ,
Բուն կը տեսնէ որ մարդ մ'իր բէջն
Կերպասեայ է հագեր կապայ,
Մինչդեռ ոտքը ոտից չիկայ.
Ու մէջքը հին փոկ մ'է կապած՝
Փաթն ալ դաշոյն մ'արծաթջըրած:
Յայնժամ բըւէճն՝ այն մարդերուն
Կ'ըսէ, տալով ոյծ թեւերուն՝
«Ահա տեսէ՛ք թէ ինչո՞ւ բուն
Աւերակներն կը չինէ բոյն»:

45

«Իմ անունս ալ կ'ըսուի Մուշեղ, բայց ոչ
ասխան երկար ու շեղ»:

(Պէնիմ սէ ասքով Իւրմայիլի սիր ամնաւ օլ գասար
ուզուն սէյիլ):

Մի ուղեւոր
Միս մինաւոր
Շատ կարեւոր
Գործի համար
Տեղ մը կ'երթար:

Չ'գիտեմ ուսկի՞ց ,
 Մէկն ուղեկից
 Եղաւ իրեն ,
 Վարէն վերէն
 Բարեւ առին ,
 Բարեւ տըւին ,
 Եւ նըստան տեղ
 Մ'որ քիչ մ' հանգչին ,
 Իր ուղեկցին
 Հարցուց առջինն՝
 Թէ « Բու անուն
 Ի՞նչ է , սի՛րուն :

— Մու — մու — մու — մու — մու — մու — Մուշեկեղ
 է , պատասխանեց անիկայ .
 Եւ հարցուց թէ « Բո՞ւկըդ հապառ »
 — Իմ անունս ալ կ'ըսուի Մուշեղ ,
 Բայց ո՛չ ատքան երկար ու չեղ »

« Ա՛ն սա քաղղ , որուն մեջն է էյվալլահը »
 (Ա՛յ փուրահըն , իշխնիսէ տիր էյվալլահըն) :

Մեծատան մ'որդին էր դատարկապորտ .
 Ուտել , խըմելէ կարի ձանձրացած՝
 Կ'ուզէ որ ըլլայ Տեփրիշ (ճգնազգեաց)
 Կ'եւլէ եւ կ'երթայ մէկ մեծ շէյխի մօտ :

Մէկ քանի ամսէն կը սորվի անկէ
 Ի՛նչ բան որ սորվիլ արժան եւ անկ է :
 Օր մ'ալ իր չէյիւր՝ սուր , երկար մէկ թաղ
 Կը դընէ անոր գլուխն , եւ « Թաղ թաղ
 « Գընա՛ , պըտըտէ՛ , ո՛վ որ ալ ըլլայ
 « Քեզ հանգիպողը , Եա՛հու , Էյվալլահն ,
 « Պիտ՛ ըսես կ'ըսէ , դուն անհըրաժեշտ »
 — Ինչո՞ւ չէ , կ'ըսէ , ա՛տ բանն է շատ հեշտ »
 Իսկ երբ առաջին անգամ խանութներն
 Որ կը պըտըտի , իրեն ծանօթներն
 Սաստիկ կը ծաղրեն , կ'արհամարեն զինք ,
 Ինչպէս ալ ամէն մէկ հետաքրքրեալ ,
 Ա՛յն աստիճան որ մեր նոր Տէվրիշին
 Կ'ըլլայ « Էյվալլահն առաջին վերջին »
 Իսկոյն Շէյխին քով կը դառնայ , ու ետ
 Տալով ան թաղը « Էյվալլահն » ին հետ՝
 Կ'ըսէ . « Շէ՛յիս պապա , ա՛ռ տըւած թաղըդ
 Որուն մէջըն է նաեւ Էյվալլահը » :

« Հովիւը գացածը կուրայ , գայրը մնացածը » .
 (Չօպան կիսէնի աղլար , գուրս գալանը) :

Հովիւին հօտէն հազիւ հինգ վեց հատ
 Նիհարներ թողուց գայլը ապիրատ .
 Այս մեծ կորուստը երբ եղաւ ասանկ ,
 Հովիւը կուլար , նստած միս մինակ :
 Մէկ մ'ալ գարչ գայլը լալով , ողբալով՝
 Դըռնէն ներս մըտաւ , եկաւ հովուին քով :

« Քեզ կը մեղքընամ, հովիւ սիրական,
 Շատ կը մեղքընամ: Ո՛հ, աս ի՞նչ գէշ բան .
 Չեն թողուր հօտ մը արծի ապահով,
 Կ'անցընեն մարդու օրն ահ ու վահով: »
 Կ'ըսէր, եւ ցոյց տար ինքզինք անտըխեղծ,
 Մինչդեռ այդ ամենն էր պատիր ու կեղծ:
 Հովիւը՝ գայլին «Շընորհակալ եմ,
 Ըսաւ, հառաչով՝ սակայն ի՞նչ գիտեմ,
 Ձիս մեղքընալուդ համար է, թէ ոչ
 Հօտին մէջ ա՛յլ չի մընաց գէր որով,
 Խոյ, մաքի, նսխազ եւ այծ, որ կ'ուլաս:
 Շընորհակալ եմ, այո՛, ողջ ըլլաս: »
 Յայնժամ այն սեղէն Աղուէսն ու Արջը
 Դիպմամբ կ'աւելնէին. Հովուին հառաչը
 Լըսելով՝ Արջը հարցուց Աղուէսին .
 Արդեօք ի՞նչ է ան սուգի հանդէսին
 Պատճառը. — Աղուէսն ըսաւ. « Ի՞նչ ըլլայ .
 Տէրը նստած է, գացածը կուլայ,
 Գայլն ալ եկիւր է՝ մընացածները .
 Ձի չատ է գայլին առ այնքս սէրը: »

48

«Շողգաւիկն բոլոր՝ շաւ է խան զկոռն» .
 (Շաղդաւիկն ապրնեալն սէյրեկի եեկ սիր) .

Հարուստին տէկն՝ իրմէ վերջ յաջորդ
 Երկու զաւակներ ունէր ժառանգորդ .
 Սո՛ր իրեն զաւակը
 Էր՝ Երկուորեակ .

Որք իրենց հօր մահուանէն վերջ
 Իրարու հետ կ'ընէին վէճ .
 Մին կ'ըսէր. « Հօրըս ժառանգորդը բուն
 Ե՛ս եմ, իրաւունք չ'ունիս բնաւ դուն: »
 Իսկ միւսը պնդէր. « Ո՛հ, ամենեւին,
 Ե՛ս եմ իսկական տէրը այդ լանին:
 Մինչ իսկ զիրար
 Ծեծածնին կար .
 Օր մ'ալ մէկը ըսաւ միւսին
 « Ե՛կ, դաշտ երթանք մենք միասին .
 Հօրըս վերարկուն տանինք հետերնիս .
 Եւ հոն իրարու հետ վիճարանինք .
 Թող ուժեղն ըլլայ ժառանգորդը ինք: »
 Ելան գացին դաշտ .
 Սակայն հոն անհաշտ,
 Մինչ կռուէին բոլոր ճիգով,
 Դէմէն եկաւ մարդ մ իրենց քով .
 Այս վերջինն ուզեց հաշտեցնել զիրենք:
 Բայց անոնք ըսին. « Ո՛հ, պիտ' կռուինք մենք,
 Թէ մեզմէ մէկը ժառանգորդ դընես,
 Այն ատեն կըրնաս հաշտեցընել մեզ:
 Տե՛ս, ա՛ն ի՞նչ ըրաւ .
 Վերարկուն առաւ,
 Փոխան անոնց մէկին տալու,
 Փութաց զայն իր վրայ առնելու .
 Այս որ տեսան այն կռուողներն եկան՝
 Երկըրպագելով. « Կեցցե՛ս յաւիտեան
 Ըսին անոր եւ զայն մեծավայել
 Պատուով մը տարին տունը բազմեցնել:
 Եւ երբ բազմեցաւ,
 Աղէկ խորնեցաւ
 Իր ծերացած պարտիզպան հօր

Իսկոյն զրկել աւետաւոր :
Երբ աւետարեւրք մըտան ի պարտէզ ,
Տեսան ան մարդուն հայրը՝ զէն ու զէս
Մարգերուն մէջի բանջարեղինաց
Խիտ ու խոշորներն քակէր , նետէր բաց .
Ըսին իրեն որ ,
« Տըղադ ժառանգորդ
Եղաւ մեզի , քեզմէ խորհուրդ
Կը հարցնէ որ , ընտանիքը
Միշտ անդորրութեամբ , խաղաղ ու հանդարտ
Կառավարէ , որ չըլլան ըստահակ : »
Սակայն նա , առանց պատասխան տալու ,
Խոշոր չողգամներն կը նետէր հեռու :
Աւետարեւրներն
Քանիցըս նորէն
Ծերուկ հօրմէն խորհուրդ հարցան .
Բայց միակ սա խօսքն ըստացան ,
« Ինծի ի՞նչ . — տըղաս եղաւ մեծաւոր ,
« Լա՛ւ է չողգամին նօսրը քան զկուռ : »
Պատգամաւորներն ատիկայ մէկ սոսկ
Խօսք մը կարծեցին . բայց էր չա՛տ մեծ խօսք .
Որովհետեւ , նոր
Ժառանգորդն , երբոր
Հօրը այն մէկ խօսքը լրսեց ,
Միեւնոյն օրը ըսկըսեց
Բարեկարգութիւն մը ընել անա՛նկ
Որ , բոլոր այն հին ծառայք պաշտօնանկ
Եղան , եւ անոնց յաջորդ նոր մարդիկ
Կարգելով անցուց օր , կեանք խաղաղիկ :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ԴԱԽԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

Թիւ 16, Գազասէր խան

	Գանեկան
1. Վ. Վարժուքիւն Մանկանց, Վեցերորդ <i>սիւյ</i>	3
2. Բ. , , Չորրորդ	5
3. Գ. , , Երրորդ	5
4. Տարրական Քերականութիւն Չորրորդ	2
5. Լրացուցիչ Գաղնիքացի <i>երկրորդ</i>	3
6. Փնջակ, պատկերազարդ <i>երրորդ</i>	1 1/4
7. Փունջ, աշխարհ. Հաւաքածոյ	3
8. Նրկրորդ Փունջ , <i>երկրորդ</i>	6
9. Գործն. Ընթացք Շարադրութ. ,	3
10. Բանալի Շարադրութեան	6
11. Ընտելարան Հայ լեզուի	2
12. Սկզբունք Համաձայնութ. եւ Շարադասութ.	2 1/2
13. ALPHABET FRANÇAIS Օր. Ս. Հալէլյանի	2
14. Տարր. Ընթացք Կրօնի Վ. Քահ. Ասլանեանի	2
15. Պատկերազարդ Այբբենարան (նոր տնով)	1 1/2
— 100p 25 Գանեկան	
16. Յայտագիր Դաւթեան Գործակալութեան	2
17. Ծաղկաբաղ Հաւաքածոյ, միջին շրջան	4
18. Դպրոցավարութիւն, գործ E. Withep	5
19. Առաձայնութիւն. — 50 առաձայնութիւններ է ոտանաւոր — Գործ Հ. ՊԼՆՆԷԼԵԱՆԻ	5
20. Համառօտ Կրօնագրութիւն. Ա. Հալէլյանի	2 1/2
21. Մրջիւ Զայնը, Քերթուածներ, Բ. Բարսեղեան	5
22. Նուէր հայ մանուկներուն. մանկական ոտանաւորներ նոր եւ անթիպ	1 1/2
Որով 1000 օրինակ նուիրուած է որբերուն	

— Հասցէ —

درعليه ده انجيه قیوسنده قاضی عسکر خاندہ سمیاد داودیان

S. DAVIDIAN, 16, Kazaskër han, Bahdjë kapou

u 9117.

u-64

9276
9277
9278

2019

